

Printed six copies, hp Indigo process. December 2017, İzmir

hp Indigo ile altı adet basılmıştır. Aralık 2017, İzmir

ATLAS OF SMYRNA/IZMIR

İZMİR/SMYRNA ATLASI

C. Güven İncirliođlu

“...fire suggests the desire to change, to speed up the passage of time, to bring all life to its conclusion, to its hereafter. ”

Gaston Bachelard, *The Psychoanalysis of Fire*

PREFACE

This is an artist's book, a book of photographs and text. The photographs are taken in between 2012 and late 2016, through roughly five years and have been edited since then. The essay is a compilation of research and a set of up to date impressions that I wrote over time and it can be considered almost complete.

The book is titled "Atlas of Izmir/Smyrna." It attempts to be a kind of comprehensive atlas of the city of Izmir. The photographs mostly look into the urban space and its periphery and they try to reconstruct a retrospective 'image of the city,' as much as this ambitious task can be realized. These images and writings represent a personal challenge to understand the changes that the city underwent through time after a 30 year absence, from adolescence to middle age. They also represent a desire to understand the past, a kind of archaeology of urban and natural space as it refers to human psyche.

The book is intentionally bilingual. The Turkish part is not planned to be a literal translation, and the parallel texts aim to cover certain aspects of utterance in their respective language. Furthermore, the text and images are not proposed to be complementary: they aim at an indirect mutual effect and are not intended to be descriptive of each other.

ÖNSÖZ

Bu elinizde tuttuğunuz, fotoğraflar ve kısa bir denemeden oluşan bir sanatçı kitabı. Fotoğraflar 2012 yılından 2016'nın sonlarına kadar yaklaşık beş yıl içinde çekildi, ve uzun bir eleme-derleme sürecinden geçti. Metin ise yine aynı süre içinde İzmir kent tarihi üzerine yapılan araştırmalar ve güncel izlenimler sonucunda oluşturuldu.

Kitabın ismi "İzmir/Smyrna Atlası," kapsamlı bir 'kent külliyesi' olarak görülebilir. Böyle iddialı bir başlık birçok soruya yanıt arayarak oluşturulabilir diye düşünüyorum: Bir kentin atlası nasıl olabilir? Bunun bildiğimiz şekliyle bir haritalama, 'her şey'i içerecek şekilde bir çeşit görüntüleme, envanter çalışması olması mümkün müdür? İddialı bir başlangıç nerede sonlanabilir? Uydu görüntüleri öncesi bir 'dünya atlası' veya bir çeşit 'anatomî atlası'ndan esinlenen böylesi bir çaba nasıl programlanmalı? Herşeyden öte, böyle bir başlık yerine oturabilir mi? Görünümler bir kenti (yeniden) üretebilir mi? Bir kentin görsel arkeolojisi nasıl yapılır?

Bu soruların hepsini hakkıyla yanıtlayabildiğimi söylemek zor. Bu kitap ancak İzmir'in 'geçmişten gelen' imgesini ortaya çıkarmaya çalışıyor denebilir. Bu kişisel çaba ilköğretimden orta yaşa kadar yaklaşık 30 yıllık bir ayrılıktan sonra kentteki değişimi izlemeye yönelik olduğu kadar, geçmişini bir nebze olsun anlamaya, insan maneviyatını kent ve doğa mekanının arkeolojisi yoluyla hissetmeye yöneliktir.

Kitap özellikle iki dilli düşünülmüştür. Türkçesi İngilizce'nin tıpkı çevirisi olmayıp her iki dilde de birbiri içine geçen anlatılar hedeflenmiştir. Bunun ötesinde bu deneme(ler) fotoğrafları (veya, fotoğraflar metinleri) tamamlayacak şekilde planlanmamıştır: görüntü ve yazı arasında bir tasvir ilişkisinden çok, dolaylı bir etkileşim hedeflenmiştir.

INTRODUCTION

To understand the transformation that the cities in Turkey went through in the last one hundred years, one has to look into historical, sociological, demographic and other related phenomena. Besides these, the more recent makeover of the cities is indexed to a variety of actors that claim stakes on urban space and indeed, to neo-liberal policies. Even though better planned changes are implemented in İzmir today, the urban decay and the damage to the historic city in the past are akin to other cities. Within this context, the 'photographic atlas of the city' aims at a comprehensive and contemporary panorama of the city of İzmir. Planned to include different 'species' of urban forms, spaces, physical environment and the residents, this work of typologies, through a comparative knowledge on the members of a type, aspires to bring out the experimental and artistic, rather than the objective and encyclopedic.

For me, what makes İzmir interesting to look into has personal basis. But any city of this size should be of some interest even when it is not frequently included in today's travel itineraries, and not closely connected to cultural, industrial, and financial hubs of the world. Even when the city looks homogenous in demographic terms, with a population close to four million one expects microcosms of sociological interest, and a number of new academic thesis attests to this. The dramatic rise of the city from a provincial setting with 10.000 residents in late 17th century, to that of the the most cosmopolitan and 'European' Ottoman port in late 19th century, and finally to its downfall and a new face after 1922 is also of interest to many historians. Smyrna also has a very special place in Greek imagination, a mixture of sadness and pride, of feelings projected to a distant past by the descendents of Smyrniots. (*)

(*) For Turkish essay, go to page 259.

GİRİŞ

Türkiye'deki şehirlerin son yüzyıl içinde geçirdikleri değişimi anlamak için tarihi, demografik, sosyal olgulara ve diğer verilere bakmak gerekir. Bunun da ötesinde kentlerin yakın geçmişteki dönüşümünü kentsel mekanda hak iddia eden farklı odaklara ve dolayısıyla neo-liberal politikalara havale etmek mümkündür. İzmir'in 'kentsel dönüşüm'ü biraz daha kontrollü olsa da, daha uzun geçmişte tarihi kentin yıkımı diğer Türkiye şehirlerine benzer. Bu bağlamda 'kentin fotoğraflı atlası' kapsamlı ve güncel bir panorama da oluşturmaya çabalar. Bu tipoloji çalışması, kentsel biçimler, mekanlar, fiziki çevre ve sosyal çeşitliliği içine katarak, nesnel ve ansiklopedik bilgiden çok deneysel ve sanatsal olanı ortaya çıkarmayı hedefler.

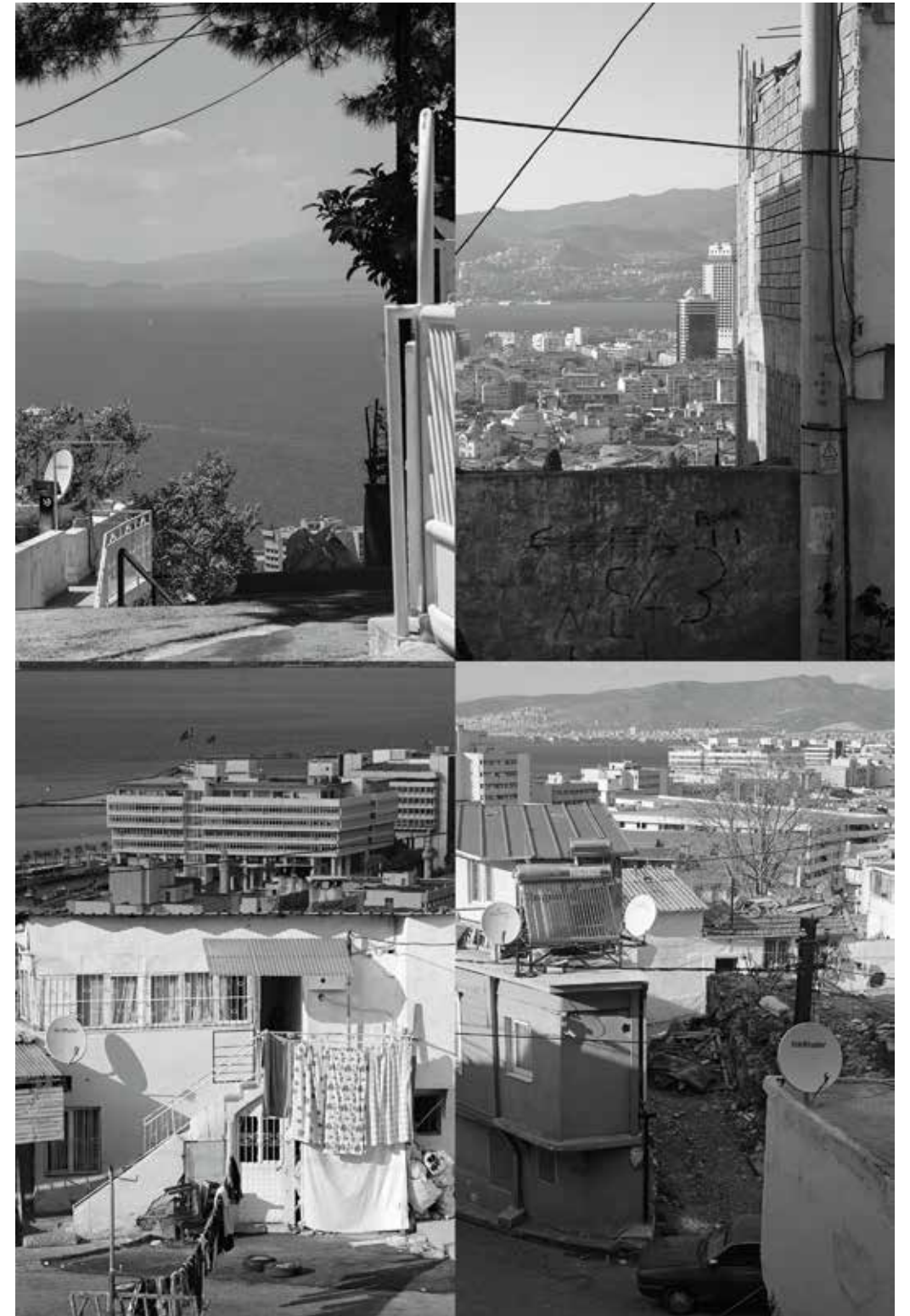
Benim için İzmir'i bakmayı ilginç kılan sebepler oldukça kişisel. Fakat dünya turistik haritalarında pek yer bulmasa da, küresel düzenin kültürel, endüstriyel veya finans merkezlerine sıkı bağlanmasa da bu büyüklükte bir kentin başkalarının da ilgisini çekeceğini beklemek gerekir. İzmir'in dört milyona yaklaşan nüfusu oldukça homojen görünür, ancak son zamanlarda yayımlanan akademik araştırmaların da ortaya çıkardığı üzere incelemeye değer sosyal gurupları ve çeşitlilik gösteren bir demografiyi teslim etmek gerekir. Türkiye sınırları içindeki göçler ve son zamanda toplumsal guruplar ve etnik kimlikler arasındaki sürtüşme hatları ve gerilimler bahsedilen farklılıkları daha da derinleştirir. Öte yandan kentin 17. yüzyıldaki 10.000 nüfuslu bir taşra yerleşiminden 19. yüzyılın en 'Avrupai' Osmanlı limanına doğru dramatik yükselişi, 1922 yangın felaketi ve sonrasındaki yeni yüzü birçok tarihçinin ilgisini çekmektedir. Bunların da ötesinde Smyrna, gurur ve hüznün dolu kentlerinin öyküleri ile yüz yıldır uzaklarda büyüyen (İzmirli) torunların, Yunanistan, Avrupa ve dünyanın her köşesine dağılmış nesillerin tahayyülünde çok özel bir yere sahiptir. ()*

(*) Türkçe metin için sayfa 259'a gidiniz.

QUERIES

Strolling along the sea in İzmir, one is tempted to reconstruct the image of the city as it once was. Though not many in number, there had been photographs of the city made from the visiting ships, or by a few lesser known photographers of early times, of the harbor (Pasaport), the quayside and wider views of Kordon; a beautiful Riviera, somewhat more modest in scale in comparison to others from Western Mediterranean, but still very unique in character. What was peculiar to İzmir was the lack of fortifications, ramparts, sea walls, either medieval or from later times, which attest to a sort of peace and tranquility of a merchant port not disturbed even through the Great War.

The photographs taken from the American, British and the Italian battleships in September 1922 show the most gruesome fire behind the beautiful façade of the seaside, smoke rising up for a kilometer above the city. A few closer images show the desperation of Greek and Armenian population of İzmir along the quay, stuck in between the water and the raging fire, awaiting their fate. M. Housepian Dobkin's book on those days, based on the eyewitness accounts of survivors, many actors of the American mission, Levantenes, good Samaritans and simple folk trying to avoid a human catastrophe presents a very grim picture. Halfway through, the book reads like a horror story regarding the city: Tales of torture and summary execution, of streets and the harbor strewn with bodies, of rape, pillaging and other spoils of war. One would hardly find the means to contest these accounts.

Should one dig up other eyewitness accounts (ie. Arnold Toynbee) to find the counter arguments about perpetrators? Was this a 'just' revenge? Why was not there the effort to prevent massacres and the fire by the top leader of the Turkish national struggle? Should one pit the official Turkish history against others? What is left of other cities of the Levant that experienced a similar ordeal? What clues do Haifa and Thessaloniki give us to understand such misery? How did peoples fare in Beirut, Damascus or Cairo? How do the poor fare in these cities regardless of their faith or race today?

What would it be like to witness the past, say hundred years back? And this, in a specific place under a certain sky? What constitutes our image of the time in question? Is it language? Objects? Or should one look at the architecture, the building, street corner or a detail? There is no real image of the past 'as it is,' but then can't we glimpse a moment in the past? Other than the people and the events that make up history as we were taught, can material history tell us anything about how peoples lived together here? Does "structures of everyday life" (F. Braudel) give us the opportunity to reconstruct an image of human psyche in the past?

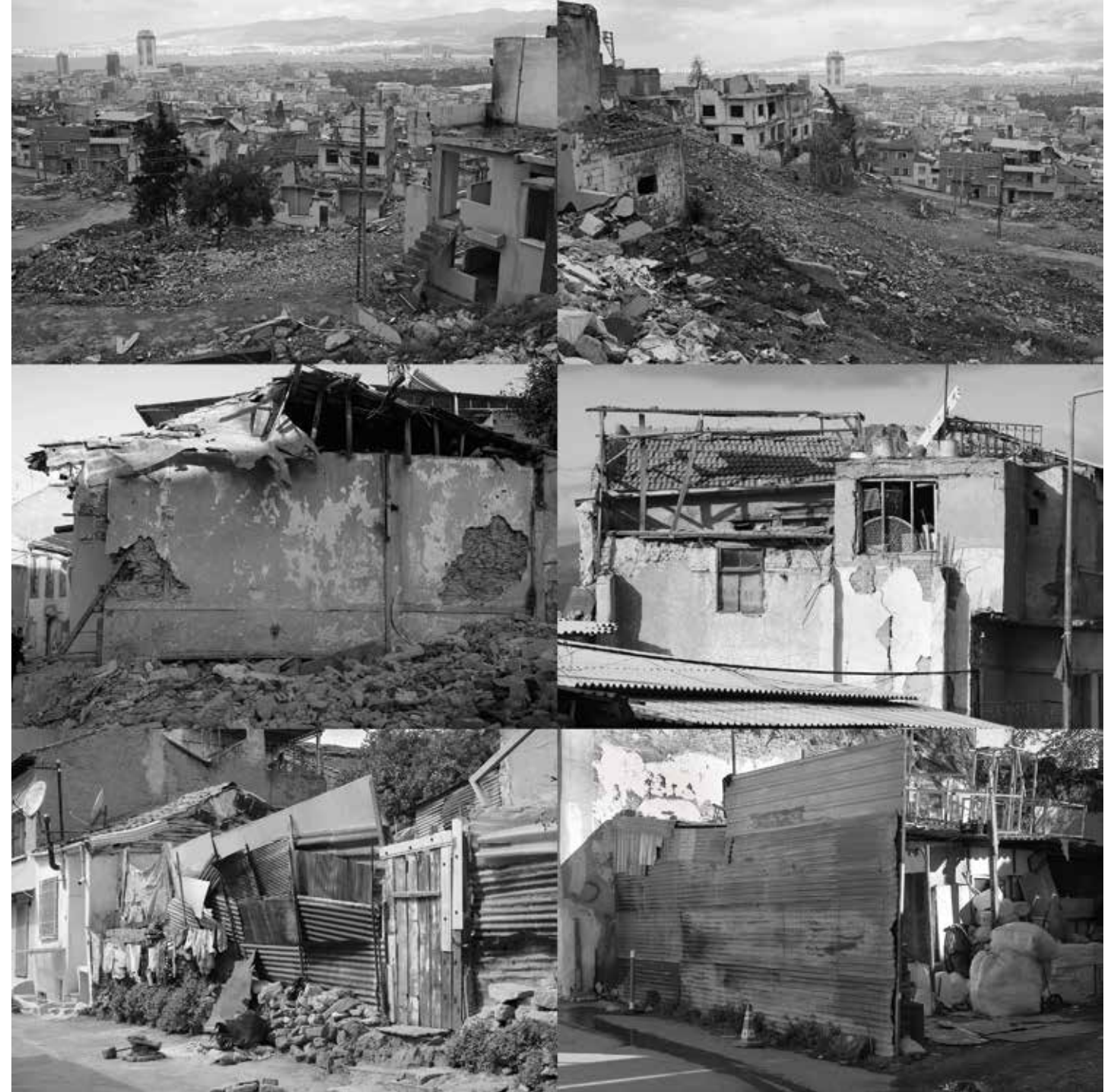

How do cultural objects transfer an image of a moment?
How about other 'beings', the trees, the edge of the sea, the hills when we watch them a hundred years later? Is there an archaeology of nature as shaped by human psyche, rather than by natural selection and geological process? Or is it always the case that nature is altered by an ever increasing exploitation? Do we assume a link between the collective unconscious and destruction of the physical world? Do we annihilate in order to forget?

Through which physical trace does the repressed return? Language again? Or is it the food that we eat? How is the personal memory shaped? How does one reconstruct one's own past? Which are the turning points in a personal timeline? Birth of one's first child? A war? An earthquake? A military coup? How do we reconcile 10 years? 30? 50? How is it that one feels content? By not looking back at all?

Or should one divide and rule the image of a certain past: Is there a universal history of the poor? Is there a special history of the peasants in Anatolia? How did the poor fare in 1915 in Van? Or in 1922 in Izmir? Do the poor recognize the poverty of the 'other'? Should not the nation provide a weaker bond as opposed to poverty? What about one god and different prophets? At which point is the violence justified? Who is a patriot? What makes one a compatriot? Is a nation always an engineered entity? As there is no genetic basis of ethnic purity in Turkey (L. Cavalli-Sforza), how is the virus introduced? Is it spliced with religious fever wherever necessary?

What was the history course in high schools in Izmir like?
How did they teach history a hundred years ago? Whose
history is it? How is it taught in Nea Smyrna (Athens) now?
How does history (of a nation) cut across class? How are
the historical fraternities constructed?

How is one attached to his/her ancestors? How should one
live with the knowledge that a great grandfather might have
been ruthless in 1915? Or in 1922 in Izmir? Or inversely, how
should one forgive violence inflicted on one's kin a hundred
years ago? How can one's duration on earth induce mercy
on a wretched past? How many generations should it take?

MEDITERRANEAN

For the peoples that share its shores, historically the Mediterranean acts as a conduit for its extended hinterland. While this history can be written looking into the interaction, intermingling and the movement of the people and merchandise on the sea, along the shores and beyond the mountains, perhaps it is best understood through the fusion in languages. Words connect peoples in the conductive milieu of the Mediterranean. In addition to the smooth flow of commercial exchange, they leave their mark on things people eat and drink, on plants, fish, the sea, the wind, geography and everything else. The trans-migration that Lingua Franca implies help us understand similar displacement of people today.

Meanwhile, efforts to define and understand greater Mediterranean as of today suffers under the weight of its history. The history of this “old world” written through empires, wars, crusades, conquests, borders, races and nations becomes suitable material for day to day politics and blocks various flows, rather than help understand the situation today. On the other hand, Mediterranean before and beyond nationalism(s) becomes a distant nostalgic utopia of shared cultures and co-habitation. It appears that only a materialistic historiography of the greater Mediterranean, ie. by Fernand Braudel, comes out as the best tool to understand the accumulation of capital, today’s cities and the globalized economy, and the positioning of Mediterranean cities and culture within the globalized world. Following this history, a number of questions emerge: Is it possible to define the the greater Mediterranean in continuity with such an history? Is such geographical-regional identity consistent? How does the Mediterranean outside the network of global cities (S. Sassen) plug into the global economy and popular culture? How do the cities of the Mediterranean differ along the north-south or east-west axis?

Historical narrative dictates that the decline of the Mediterranean civilisation corresponds to the rise of the Atlantic trade and the New World, to industrial revolution and later to the emergence of nation states. Today, one would enjoy living in a city on the Mediterranean Sea, ignoring its cosmopolitan past, current unrest on its shores and if one can, ignoring the masses of refugees who are able to reach the edge of Europe to the north. For someone knowledgeable in history, the refugees may become invisible, a fact of life in this part of the world from time immemorial. Jewish, Greek, Armenian, Muslim, Palestinian, Arab, Moor and many others at one time or another faced a similar fate. Today in many ports along the European coast one can spot people in groups, together with life's belongings in a small suitcase, and invariably with a smart phone in hand like a life-jacket on land. The phone is a lifeline to the world, to the brothers and sisters and everything else they left behind.

HISTORIOGRAPHY

The histories of İzmir regarding the first quarter of 20th century are wrought with ideology. Greek and Turkish scholars are often on the defensive concerning events that led up to the fire of 1922. Turkish historiography - on the official side- is very much shaped by the legends of the Turco-Greek War and of Mustafa Kemal as the founder of a new nation. Most Turkish historians and especially ones from İzmir, hesitate when faced with signs of a truly cosmopolitan outlook of the late Ottoman times and the new, 'modern' but relatively insignificant city of İzmir that belonged mainly to the Turks in the past 90 plus years. The pride that they take in the new city had always been contaminated by the glory of multiethnic city of the past. Though not frequently acknowledged, the past, to them, had always appeared as the guarantee of an illuminated and special-defiant place even today. As generations wore out and very few physical traces have remained from this glorious past, the city woke up to its new condition shaped by the new crowds and anonymous architecture that renders İzmir similar to other cities in the Middle East. Part of the official history of İzmir in this regard stems from a kind of self-victimization often observed in the post-Ottoman territories of the Middle East.

In this case, the Turkish-Muslim population of Izmir is considered to be never integrated with the better-off Levantene, Greek, Armenian and Jewish residents of the city. How this self-image is turned into a kind of grudge and eventually a hatred through national-religious indoctrination determined the fate of non-Muslim populations all over Anatolia. Similar to the rest of the Muslim Middle East, Turkish nationalism, still, can blend smoothly into the Islamic sentiment when necessary along the East-West divide. Outside the class-consciousness that can transcend ethnicity and religion, the self-victimization still observed in the Middle East and Turkey feeds on a blurred and distant image of the crusades and a fabricated sentiments regarding divine justice never fulfilled. The externalized causes of insignificance in the face of the global world lead to the multiplication of conspiracy theories as observed in Turkey, a kind of fantastic realism of folk literature.

After the fire of 1922 writing history from the Turkish side is deeply influenced by the heroic deeds of the military. In the lack of the material trace, the space, buildings and neighborhoods, there appears to be no possibility to visualize what had actually happened. Once the theater of daily life, interactions of peoples, and finally of atrocities and fighting is erased, the field is suitable for the imaginary projections of stories and legends as the historian (and the fiction writer) sees fit. The historical photographs provide a backdrop for the events, but then they do not have enough power to recreate a sense of space. After more than 90 years, these images evoke a sentimental reckoning of "what would have been, only if..." in fiction and literature, both in Turkey and in Greece.

After the last eyewitnesses are long gone, Smyrna becomes an exotic setting for inter-racial love affairs of sentimental kind, popular in a kind of Mediterranean fiction, alongside the other Levantine cities, save for the outstanding writers like Nagib Mahfouz, Lawrence Durrell and Orhan Pamuk. İzmir does not even offer itself for intrigue and crime in fiction: with all its idyllic photographs of the quay and shoppers at Rue Franque, its cosmopolitanism is set on the threshold of Paris fashions and gentlemen's clubs, devoid of seedy individuals when viewed a century or more afterwards. Walking in Kemeraltı today, one only finds a sinister spot among the old ruins of few Ottoman buildings. And that, not during the bustle of the daytime but around evening, when the shops are about to close and the main gates are still not locked. There is not much chance that a corpse may wash up on the shore, as the sea meets the land along a relatively high wall all around the bay today.

Historian of a city has the possibility to expand his treatment beyond the written records and images, and that is through an oral history and the physical setting. What İzmir has to offer in terms of cityscape belongs mostly to the 20th century of the Turkish Republic. (Hobsbawm claims that the history of common people as a special field of study begins with the history of mass movements in the Eighteenth Century) In fact, recently, there had been a number of dissertations written on the 19th century İzmir, with specific interests in the sociology of interactions among different communities, or in the urban development schemes, the building of the quay and the railroads as they are handled in the official archives and the publications in Smyrna. Within these, one can visualize how the physical outlook of the city had been shaped as it sometimes appear in the photographs. What is lost with the fire and the destruction of the city are the physical traces of the everyday life, the details regarding the conveniences of life as people experienced them. The production of small things, of foodstuff, and of other amenities of life ceased to be visible. In this sense, history of mass movements and protests obviously do not substitute for the history of everyday life. In a causal relationship, one can only conclude general remarks regarding conditions, say of the working class.

MEMORY

More than the urban space itself, it is the irreversible decay of nature in and around the city that one resents. In this sense, memory is attached to the 'view', a landscape that incorporates buildings, trees and nature. The Asia Minor had always been altered since time immemorial in human scale and there appears no pristine stage of 'nature' ie. as viewed from a Neolithic settlement eight thousand years ago. Thus, the loss is more deeply felt when one observes the radical alteration of flora in one's own lifetime. The 'space' that the trees, bushes, wildgrowth and tilled land defined is altered in incredibly short time span. This change is also interwoven in language and expressions. This is not only about the growth of the city towards the periphery and the sprawl of suburbia, it is also about a certain rapport between the trees and the buildings, a visual and sensical combination of scale between the human made settlement and tamed nature.

The surviving examples of this dialogue are still to be seen in the few remaining schoolyards, the old hospital grounds and around some military barracks that can resist the influx of development plans. In this sense, the trees in these spaces are as old as the history of Turkish republic, planted until 1950s and 60s. But the trees that define space are best seen in village squares and small towns in Anatolia. Accompanied with a coffee house, the oak, mulberry or the chestnut tree in the square can easily be old enough to witness late Ottoman times, and by the same token the uneasy harmony of peoples and indeed the deportations, atrocities and massacres. In these spaces, the village elders of today sitting in the shade enjoy an amnesia in regard to what they have heard from the village elders of their boyhood. The memory trace they can recollect is barely clear enough to tell you that once, the church was just around the corner, and the house across must have been built by an infidel master.

In one sense, İzmir had suffered the fate of the European cities that were bombed during World War II. The photographs from Berlin, Cologne or Dresden after the war very much resemble the scene from İzmir in 1922. But while German cities could rebuild to the old order in compliance with Euro-American pact, İzmir stagnated for many years to come, left to the resources of the national government during the world economic crisis of 1929. And indeed, the uniform nationalist policy never had an urgency to restore the city to its former architectural order, but instead to implement a new urban scheme in tune with a new national beginning. So one has a very hard time following an urban layout that referred to the Nineteenth Century multi-national, multi confessional port city of the Levant.

Without the material-architectural basis to visualise Nineteenth Century globalism, trade and imperial tolerance, one is always tempted to glorify the long centuries of co-existence. When Levantine ports of the Eastern Mediterranean are concerned, the assumed harmony among different faiths and nationalities cloaks the inequalities endured during those long years, as appears in the global cities of today. But unlike the administrators of capital flow, information technologies, services and elite talent of today, nineteenth century privileges in the Ottoman port cities were centered around the Levantines of European origins, Christians and holdings of the merchant class.

The flamboyant lifestyle was enjoyed by the elite, to include Turkish- Ottoman administrators, at the expense of a growing proletariat, but apparently with a public space somewhat more egalitarian than in British India around the same time. The reasons for this might be hidden in the lifestyles and attitudes of the Levantene families in İzmir in late 19th and early 20th Centuries. Like in the case of colonial rulers, these families appear to have created a lavish lifestyle in their secluded living quarters in Bornova and Buca (Paradise). Even though the demographics of İzmir is far more complex and intricate to be explained away with colonialism (the ruler and the subject races) the Levantenes' choice for a cloistered lifestyle is opposed to a kind of interaction within the city streets. Daily encounters brought peoples together around festive occasions, but alas with a simmering contempt that this inequality brings about, occasionally without regard to faith and nationality. Except for a very few streets, and bits and pieces of architecture, the public space for these encounters in daily life had all but disappeared. The quarters of the Muslim-Ottoman citizens can be traced around Anafartalar Street today, just as a very few of the Levantene mansions survive to get a glimpse of a kind of imperial (ie. British) lifestyle, albeit in less imposing scale than a colonial ruler and gentry. Thus the newspaper articles and memoirs of public encounters from 19th century İzmir fall into deaf ears without much physical trace left in the city.

Meanwhile, the Ottoman presence in the city can still be seen in mostly the mosques in Kemeralti, some dating from 17th century and earlier, and the remaining hans to facilitate trade until late 19th Century. The mosques are modest in scale, nothing close to the ones built for sultans in İstanbul, nor to the ones in Edirne, Bursa or even the ones in Manisa built for the crown princes. In this sense the imperial representation of the Ottoman rule in İzmir is comparable to, for example, Damascus. What disorients the lay person in regard to the confusion of styles are buildings in the so called the First National style (Birinci Milli), an Ottoman revivalism, built in the republic period between late 1920s until 1940s, with pointed arches and orientaling gestures. These are government buildings, the stock market and the banks that exist in photographs in wide open areas as the city was being rebuilt after the fire. They give a semi-historical sensation for a newcomer to suggest that he/she is entering a Turkish-Oriental (and old) city. Ankara and parts of İstanbul display similar sentiments, but mostly together with an internationally modern pieces.

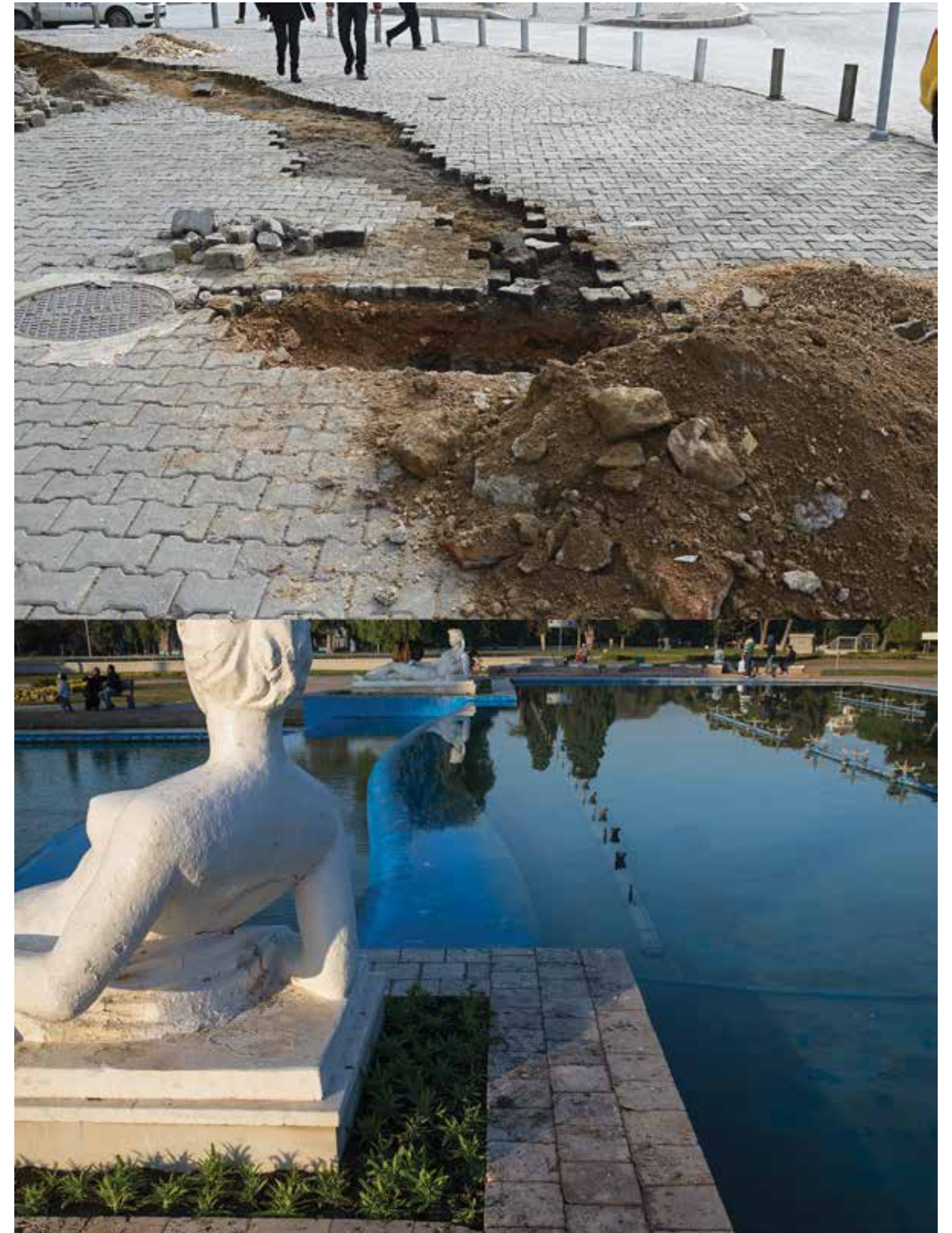
Today, unlike the Ottoman mosques that are heavily used especially for Friday prayers, the remaining churches and the synagogues of İzmir are almost invisible behind high walls, their doors and windows shut, with very few faithful remaining to frequent them. They have mostly closed in on themselves, some derelict, and almost invisible to passers by, with a belltower and a cross, or a David's star on a window seen from a distance. They appear haunted, somewhat like tombstones, and on the defensive as if a stampede may happen anytime after 100 years.

MODERNITY

On one hand, the nineteenth century liberalism and (modern/western) values on human rights and co-existence appear to hold the population of Smyrna together. The inequality and its discontents (ie. between Muslim and Christian populations) was counterbalanced by practical factors, commerce and production, as well as by the privileged status of the (poorer) muslim population in Ottoman courts. Any city aspired to be the "Paris of the East" till early 20th century had to suppress violent encounters between both the rich and the poor as well as between different faiths. At least, outside the big cities of Europe, the class struggle did not take on a modern(ist) ideological outlook as expected in a 19th Century capitalist economy. In a more or less homogenized disposition of nationality (and faith) in Western Europe, the violence involved the state and the capital against the working classes. The Turkish (Muslim) elite of the Ottoman Empire, as the latecommer to modernity and nationalism, had mostly played on the 'betrayal' of the Christian populations and had provoked the Muslims for a violent settlement of the redistributed wealth. However, in İzmir, a somewhat more peaceful organization of labor kept the agitated Muslim population mostly at bay with few clashes, at least until 1922.

In 20th century, modernity was experienced in the Middle East and the third world in similar ways. In many countries, the independence from colonialism created a kind of secular elite which owed its existence to a better education, especially in the institutions of former colonialists. "A better life worthy of a dignified nation" was conceived to be a phenomenon of the city, with a secular outlook in the organization of everyday life, and through the hegemony of better educated technocratic class. Autocratic regimes of the Middle East, and Turkish Republic to a degree had preferred a top down organization of society in which the rural-conservative-devote Muslim populations apparently felt oppressed for a long time. Their return at the end of the 20th Century also signals an interception to the secular, top-down modernization. In between the teachings and ethics of sacred texts and the globalized culture and communication, the Muslim consciousness is perpetually challenged to cope with emerging situations. Adaptation of masses to new technologies creates hybrid situations that are the stuff of humor, in which sacred myths and rituals are introduced into a highly technological milieu. Meanwhile in Turkey, the new technologies of communication are widely employed, and sometimes absurdly curtailed, in favor of Islamic and national sentiments that create a xenophobic atmosphere, in tune with European ultra-nationalisms. Today, the internationalist (and modern) utopia of the left that belonged to 20th Century gave way to a warped globalisation, in which racism, xenophobia and the manufactured goods roam free, whereas people are very much kept immobile where they live.

The nineteenth century modernism in Levantine cities appears to be of the manners, lifestyles and aspirations, rather than that of conflicting (and modern) class consciousness and ideologies. Lacking political-cultural actors to produce a literature and channeling dissent, these cities were the habitats of co-existence and tensions along the ethnic and confessional lines. And in many cases, a camaraderie within an ethnic community might easily be betrayed for a material gain. In the lack of industrial production, a homogenous working class and organized labor unions as in the US and Western Europe, these cities lived through a socialization within commercial-agrarian division of labor.

This instance is brilliantly marked by Marshall Berman:
“... The contrast of Baudelaire and Dostoevsky, and of Paris and Petersburg in the middle of nineteenth century, should help us to see a larger polarity in the world history of modernism. At one pole we can see the modernism of advanced nations, building directly on the materials of economic and political modernization and drawing vision and energy from a modernized reality -Marx’s factories and railways, Baudelaire’s boulevards- even when it challenges that reality in radical ways. At an opposite pole, we find a modernism that arises from backwardness and underdevelopment. This modernism first arose in Russia, most dramatically in St. Petersburg, in the nineteenth century; in our own era, with the spread of modernization -but generally as in old Russia, a truncated and warped modernization- it has spread throughout the Third World. The modernism of underdevelopment is forced to build on fantasies and dreams of modernity, to nourish itself on an intimacy and a struggle with mirages and ghosts. In order to be true to the life from which it springs, it is forced to be shrill, uncouth and inchoate. It turns in on itself and tortures itself for its inability to singlehandedly make history -or else throws itself into extravagant attempts to take on itself the whole burden of history. But the bizarre reality infuse it with a desperate incandescence that Western modernism, so much more at home in its world, can rarely hope to match... ”

A century after San Petersburg, the Turkish Republic, from 1923 to late 1940's presents a case of modernization somewhat in line with what Marshall Berman suggests, although with significant differences. In regard to urbanization, the examples of three major cities in Turkey stand out as among the most comprehensive and ambitious in comparison to others in post-colonial world. The history of this development is well documented by the architectural historians and other scholars tracing the efforts of nation-building through urban and architectural imagery . Ankara constitutes the prime example in terms of scope, as the new capital and new face of the state and its institutions. From a small provincial town, it is carefully planned in 1920's and new construction in varied modern and revivalist styles had been executed until World War II. Urban modernity in Ankara represented a break away from the old (backward) order that İstanbul embodied for centuries as the face of the corrupted-cosmopolitan empire.

For İstanbul, the new urban plans were partly implemented, as the historic city remained mostly unchallenged and new state institutions found their places and architectural images dispersed within the newer areas of urban development. For the re-building of İzmir, on the other hand, a number of factors were at work. In terms of funds, the urban development trailed after Ankara and İstanbul. Secondly, the huge part of the city that was burnt and totally destroyed enabled the planners to offer a network of boulevards and vistas, but they were partly realized and representation of the new republic with civic buildings were limited. What holds out is the fact that İzmir, like İstanbul, represented the old order of a multi-ethnic city that was in conflict with the new national beginning, but conveniently burnt down.

The most ambitious undertaking in İzmir in the 1930's is the building of a new public park, called the Kültürpark on 3,6 hectares of the mostly burnt city grounds slightly away from the seaside, later to host the İzmir International Fairs until 1990's. Modeled on the Gorky Park in Moscow, and along with the new public parks in Ankara and İstanbul, Kültürpark fulfilled a number of functions towards a modern society, with aspirations of a healthy nation and modern culture with sportsfields, a parachute tower, theaters, exhibition halls and recreational facilities.

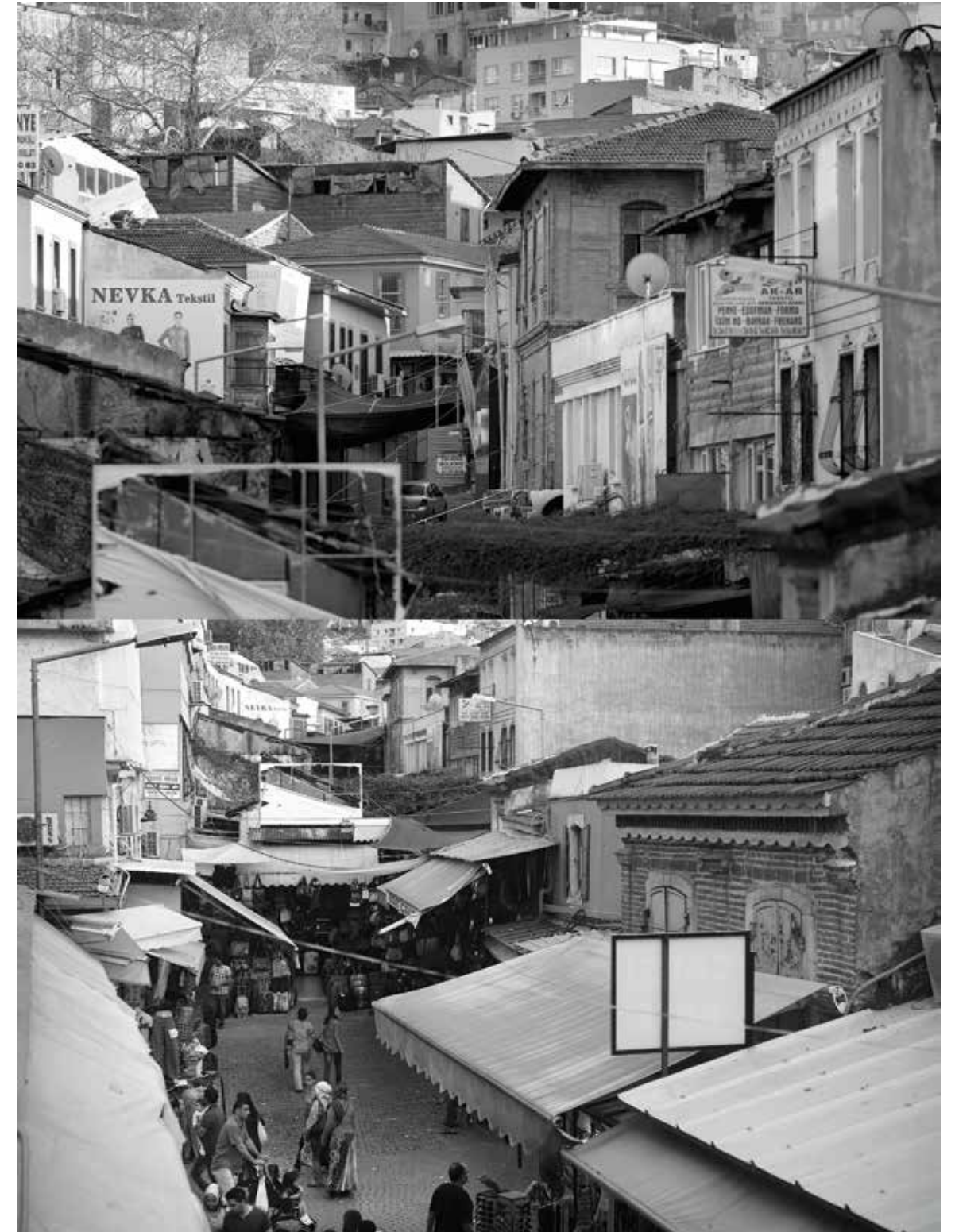

The ruins of the 1922 fire mostly persisted until 1936 due to lack of funds, as seen in rare photographs, and the new park had been established on these grounds with thousands of native and imported trees planted, cascades and artificial ponds built. Right after 1936, the annual international fair and its pavillions had been erected, continuing the tradition of international expositions of 19th century in small scale. The entrance gates and some of the exhibition pavillions were prime examples of high modernism in Turkey, with no other stylistic reference but to the abstract and minimalist models in Western Europe and North America. From late 1940's until late 1960's during the heat of the cold war, for the visitors the fair was a cultural and technological battleground between the Soviet Union and the United States, enabling the Turkish public to witness the Sputnik and Apollo spacecraft and their missions firsthand.

Along with the Turkish-American pact and Nato membership, and as in every other aspect of official ideological orientation, the race had fizzled out and the İzmir International Fair became a stage for a strange combination of Turkish pop concerts and so called 'casino entertainment' (without gambling), popular theater plays, amusement park, a zoo and exhibitions of machinery, motor vehicles, curiosities from varied nations and Turkish products of state enterprises, for one month a year. This unique Turkish locale peculiar to İzmir and the events it hosted was for a while the face of the city in Turkish press, and the extravaganza died out towards 1990's. Right now, Kültürpark is an empty shell with few visitors, still holding on to its magnificent trees and an artificial lake, waiting to be filled in and promoted again. In its spatial qualities, landscaping and the pavillions, the park came closest to Giardini in Venice rather than to the World Expo's of today, with almost a century of delay in its primary mission and unable to transform it.

The revolutionary 'internationalism' (as opposed to globalism) of early 20th century, the International Style in architecture and the clash of images of the 'free world' versus the iron curtain now appear as a brief chapter in history. As popularly displayed in international fairs of İzmir, these now defunkt signs played crucial roles in the path the Turkish Republic took until the end of World War II. While the Soviet models (and help) initiated the state enterprises and factories, and Soviet style 5-year development plans dominated Turkish economy up until the alliance with the US, the ideological divide in Turkish society led to turmoil in 1960's and 70's, giving way to military interventions, crackdown on left, a hatred of intellectuals and finally to conservative politics and Islamization of the political field. Looking back, the worldwide utopias and their reflections on the secular-educated part of Turkish society appear to be a bit naive but well meaning, extremely optimistic, attainable and egalitarian beyond national and ethnic borders, in opposition to the dark times we live today.

SMYRNA

What is in a name? Throughout the text, and somewhat confusingly, İzmir and Smyrna have been interchanged as seen fit. Today, they refer to two different cities before and after the catastrophe of 1922. In western and especially in Greek imagination, Smyrna is the ancient Greek (later, Ottoman) city that held a sizable Ottoman-Greek (Rum) population as well as Greek nationals, Europeans, Jews, Armenians and Muslims. The name Smyrna also rhymed with other Ionian cities of antiquity, together with Ephesus, Pergamon, Miletus and others. Today, 'Smyrna', mostly avoided by the Turkish nationals, is either outstandingly used to denote a distant past, or it recalls the original builders and residents of the city for millenia, a sentiment that still resonates in different parts of the world that hosted its former residents and their children and grandchildren after 1922. For them, it mostly remains as an image in old photographs. It also retains its distinct tongue as Smyrneika, a blend of Greek, Turkish and Latin languages and a relative of Lingua Franca, albeit not in a spoken form anymore. The mostly Turkish adjustment in the spelling of the city's name (as in İskenderiye/Alexandria, or in iskele/scala) is possibly adopted for wider use in later times, an accent denoting an ownership as well. Today, the word 'Smyrna' as a query overwhelmingly turns up Smyrna-Georgia in search engines on the internet, Georgia being a southern state in the USA.

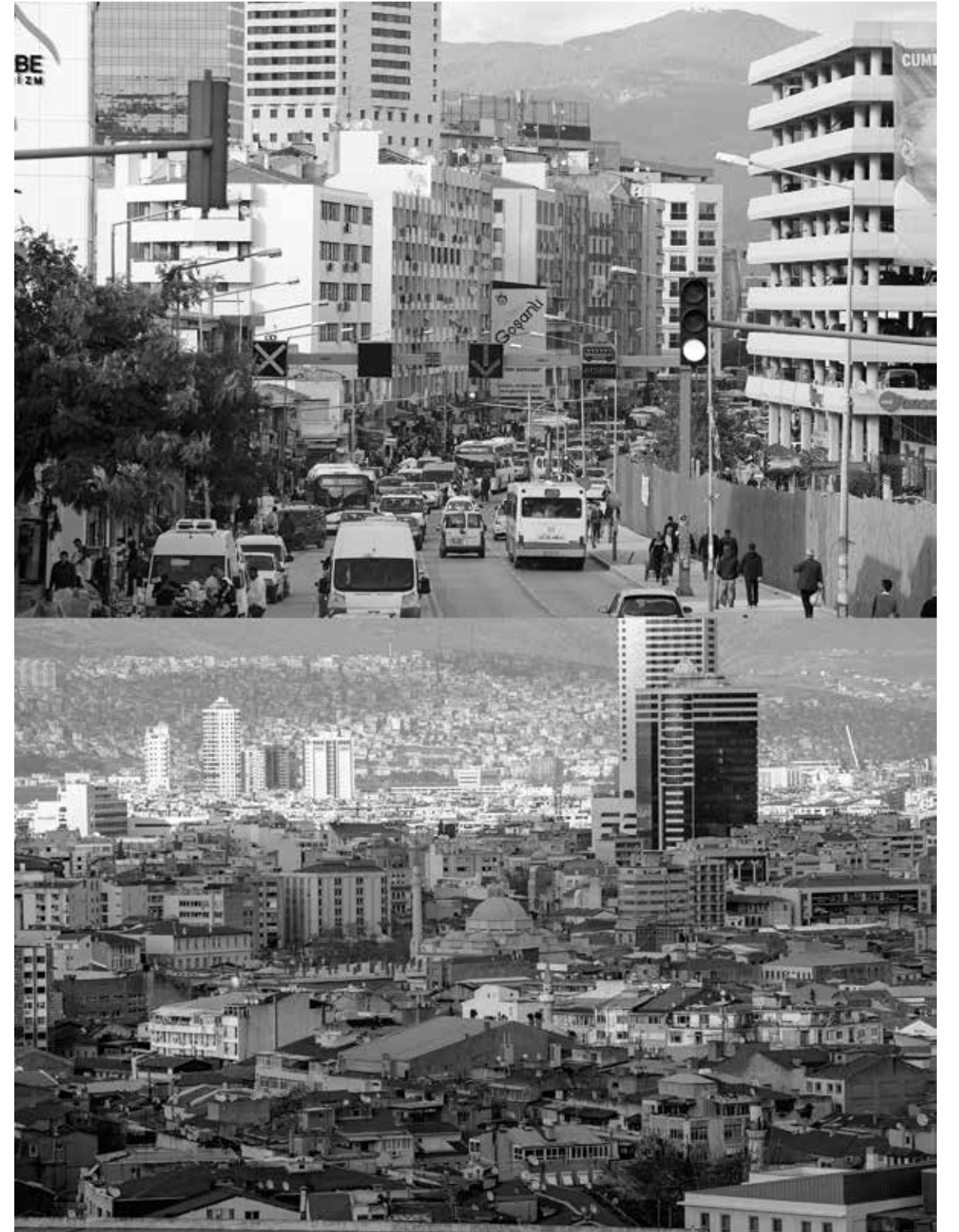
İZMİR

Izmir suffers from a geographical unconscious that has witnessed the best and the worst of times. Like many other cities of the Levant, behind the glimmer of wealth and prosperity for some, it had always been provincial, aspirations of its inhabitants subdued with a sense of tranquility.

Today, the streets tell us different stories. The decaying houses and makeshift construction express a recent past in which the activity went unchecked. The derelict synagogue or a ruined part of an Orthodox church give the new residents an eerie feeling that they grew up to live with. These artifacts are a reminder of vulnerability and of mortality of entire communities, like the peoples that had been wiped off from this part of the world. In Turkey, since the rural migration to the cities beginning in 1950's, the personal histories that belonged to the hometown or countryside have been merged with the physical traces of what has been left behind by others in the city. For rural migrants and their sons and daughters, second (and third) generation, the psyche is shaped by the vague trace of the ornament left on the building, a wrought iron door or a bay window, whose craft and techne appear from an unknown source, an amalgam of a past whose actors have all but disappeared.

So, does one feel the curse that was imbued on the city? Do the residents of Izmir still live with this omen? Looking at photographs of Anatolian cities from early 20th century, one barely recognizes the streets and urban space. The cleansing of population in tune with nationalism accompanied the cleaning of buildings and cities. The new identity of Turkish nationalism was attempted to be built from ground zero. In many places, the population exchange of the 1920's enabled the new physical environment to be built from a tabula rasa. Entire cities sometimes face a catastrophe that wipe it off to rubble, ie. as in earthquakes. Izmir was let to be burnt down, apparently for a new beginning. And from the ashes, sprang a strange mixture of public space, still being shaped by multiple actors.

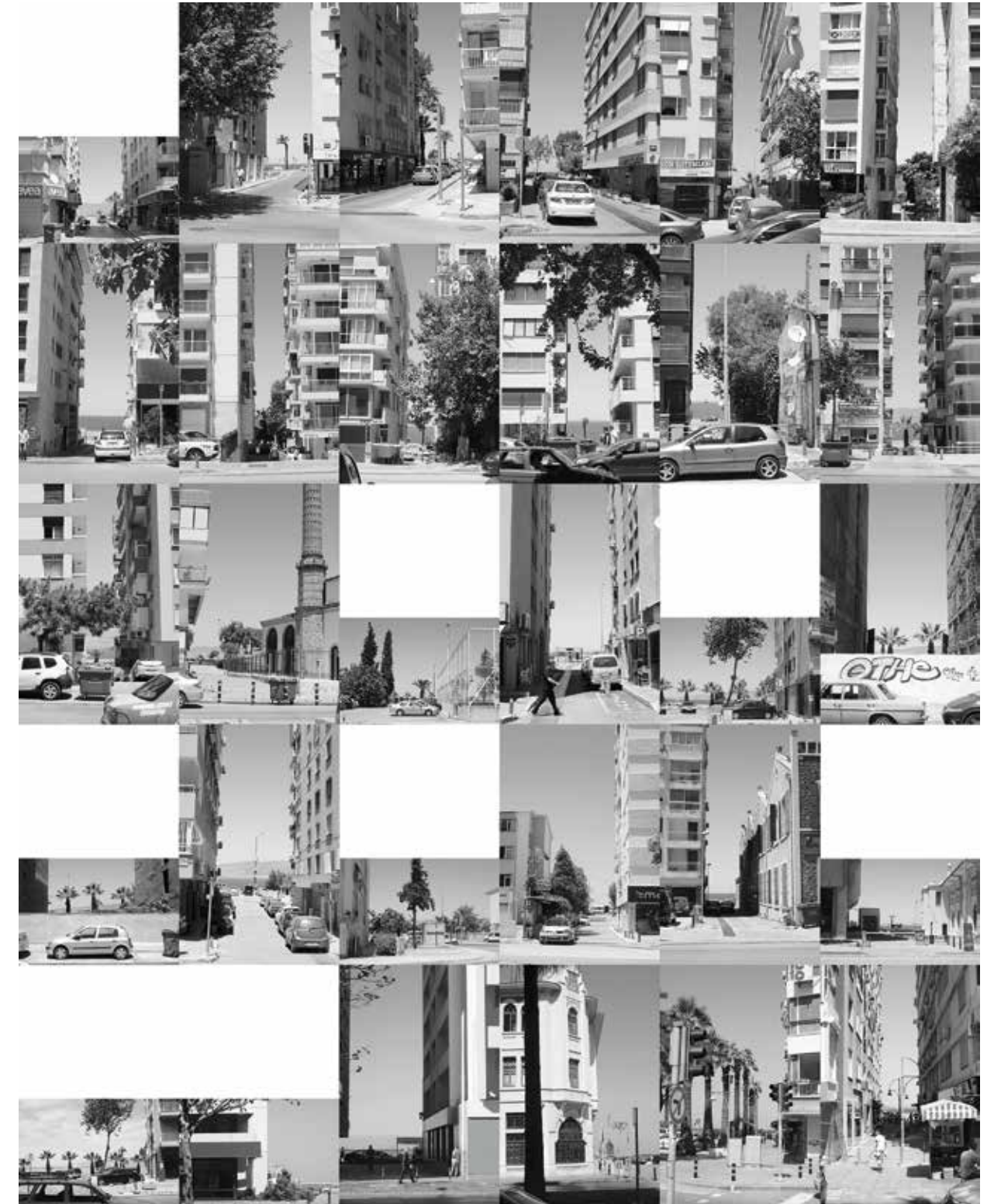

Today, Izmir is a city that appears to be content with itself. In this sense, the demographic outlay of wealth in the city today almost exactly replicates the Smyrna of a hundred years ago: The affluent and better to do population of Izmir lives and works around a maximum altitude of 3 meters from the sea level, and as close to the bay as possible. Helped by a forgiving climate and abundance of nature, the city leads a quiet life of its own. However, behind this facade of a low tempo life, a crisis of identities are hidden. Like similar mid-size cities, the hesitant crowds are not so sure of their place on earth, how to be integrated into global urban life. What used to be lacking was an outside interest in the metropolitan area to be invested in, financially and culturally.

For a long time, faced with very few challenges to sedentary lives and norms, the city lost much of its bright young generations to more dynamic cities like İstanbul and the ones abroad. Meanwhile, the first urban challenge it has faced demographically, like other big cities in Turkey, resulted in an urban sprawl and the construction of substandard houses and apartments. The internal migration that İzmir had absorbed for almost the past sixty years gave way to a redistribution of commerce as well. Most small scale businesses changed hands towards second and third generation of newcomers to the city, while the older inhabitants moved up on the social and economic ladder another notch, short of becoming urban bourgeois.

An overgrown, awkward adolescent appear to be an analogy to the outlook of the city today. As in some other cities in western Turkey, dissent against Islamist policies of the central government marks its political character. But it is precisely this antagonistic construction of identity politics that makes İzmir somewhat less permeable, a touch xenophobic and strangely nationalist, considering its multi-national cosmopolitan past. More importantly, this secular opposition and defense of an assumed lifestyle against orthodoxy itself creates a kind of conformism, yet unable to offer alternative models of cultural, material and immaterial production to pull the city out of its mercantile outlook. In this sense, with little means to tap into global financial circuits, İzmir implements its own neo-liberal schemes, city development and consumer hell in small scale, for which the Turkish style Islamist-neo-liberal ideology has no equal. One hopes for the best, and is grateful that the lack of finances will keep the cityscape and its memory more intact for a while, unlike what is observed in İstanbul and other cities. But for now, the future seems bleak...

Meanwhile, after 92 years and several generations, the memory of the great fire of 1922 had been dispensed with through a collective amnesia. For the national consciousness, it will always be remembered as a new beginning. But looking back in retrospect, this genesis had (and will always) carry the seeds of an original sin.

STROLLING THROUGH THE CITY

A Nineteenth Century Ottoman city like İzmir can be grasped within walking distances. This may be true even for the capital İstanbul, for what today is included within the greater metropolitan area were distinct (and separate) 'villages'. For the Ottoman Smyrna, this walking range can be as short as half an hour. Bornova and Buca were the outskirts, enclaves separated not so much by their distance but by the intervention of natural (and agricultural) landscapes around the city proper. The disposition of the Ottoman city was not very much dictated by the suburbia or the 'garden cities' but more by the villages that dot the immediate surroundings. What disappeared in 20th century are the 'natural markers' that separated the outer neighborhoods of the city from the surrounding villages. Before the waterways, cemeteries, woods and the grazing lands were incorporated into the metropolitan area and the urban sprawl, the idea of the city was a different phenomenon.

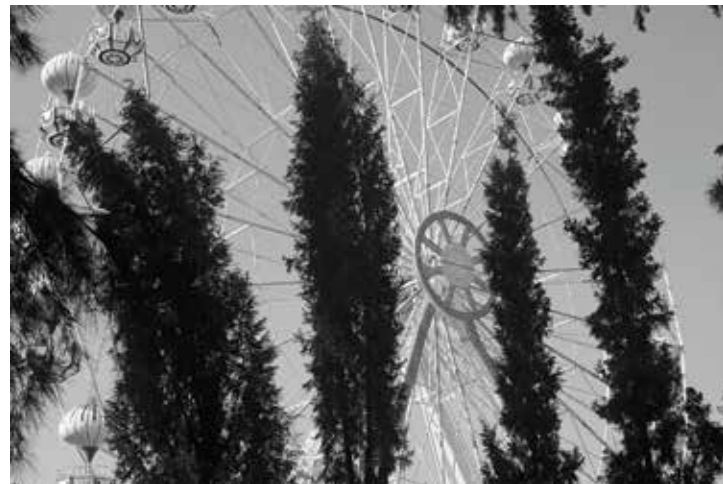
In this sense, the 'city park' was not part of the Ottoman city, in İzmir as well. The 'fields' were where these short walking distances ended, next to the cemetery, or by the Meles river or the seaside, where everyone might have a day out for relaxation as it is today, albeit with a greater effort to reach. And apparently, the more joyful view was that of the bay from a greater elevation, as it had been from the slopes around the Bosphorus and the Golden Horn. The panoramic prints of İzmir, if not pictured from the sea, are all from Kadifekale (Mount Pagos) and from the southern hills where the city and the bay is viewed from a distance. When one looks in the other direction, the marshlands of the Gediz (Hermos) delta yields to a greater expanse of space, hazy in summer with dust blowing from the northwest.

İzmir's old marketplace (Kemeraltı) caters to a variety of people, both from İzmir, the surrounding provinces and lately to the daily shoppers from cruise ships and frequently to the groups from mainland Greece. While it still remains to be the inexpensive alternative to the shopping malls, many of the crafts of the older times are gone, and instead cheap imports of goods are in abundance. Among these are the counterfeit merchandise of most famous brands, from shoes to bags and clothing, offered at a fraction of the original price. During a weekday, women and their children with their limited financial means crowd Kemeraltı, with an intent to buy selected goods after a good bargaining. Vendors, mostly male, have a good rapport and patience for female customers, who are hard to satisfy both in terms of quality and price. Children are mostly bribed out of their complaints by their mothers and grandmothers in the most economical manner, while their occasional stubborn insistence and cries for a specific item to be bought is compensated by a cheap substitute.

Outside the few main streets in Kemeraltı, the maze-like organization of space is still marked by concentrations of similar merchandise in specific quarters and the frequent shoppers have a clear route to follow in accordance with the needs. The quarters are still named after the old order of crafts and supplies for more than a century, when most of these names are totally hollowed out of their referent. But still the real landmarks of Kemeraltı are the Ottoman mosques and their courtyards with fountains (şadırvan). They stand out of the old but almost invisible architecture of the market for which the goods dominate the building facades on the street level. One has to look up to appreciate remaining samples of authentic architecture on the second and sometimes the third floors, to the stone masonry, pediments, bay windows and balconies. In this sense, the market is defined by a two dimensional pattern of streets on the ground level, similar to İstanbul's Mahmutpaşa and other bazaars of Ottoman cities.

In these market places, there is an ambivalent attitude towards the urban space both by the customers and the merchants. On one hand, both of the parties are indifferent to the deterioration of old buildings, as they are abused to the limit by interventions for maximum profit. Meanwhile, the old order of streets, authentic buildings, a sense of scale and most importantly a tradition of shopping that involves intimate interaction, negotiation, and possibilities of bargaining make Kemeraltı superior to any other modern hygienic shopping mall, both in terms of volume of transaction and liveliness.

In this sense, the architecture becomes invisible behind the facade of merchandise. This is true for the few remaining architectural edifices throughout the city from a hundred years back, whether they are being used for commerce or they have been turned into cafes and bars as is the case in Alsancak (Punta). These houses and shops in the old Greek neighborhood are mostly hidden behind their modern functions, even the interiors lose their identity of an original life. One has to try hard to imagine the patterns of use for these interiors that once were the family houses and residential buildings.

Because in cultural terms the residents of the new apartment buildings are more interested in the interiors and the private life, the architectural disposition of the public space in Izmir appears to be less of a concern. Except for a few imposing public buildings from mid 20th Century republican period and other few from later times, İzmir is defined by a homogenous mixture of apartment facades exposed to the street and the sea. Along the almost 30 kilometer shoreline around the bay of İzmir, the edge of the sea is accesible for pedestarians, except for short stretches of the container port and military facilities. The sea determines an important part of the cityscape when one turns one's back to the wall of apartment facades and looks out to wider expanse of water. Across the bay, a similar wall of apartment buildings cuts one's gaze at a critical distance, far enough to negate.

Other than the exclusively pedestrian streets in Kemeraltı and Alsancak, the city is more and more dominated by vehicle traffic. Along with the sharp increase in car ownership in Turkey, the streets and most sidewalks in the Turkish cities are sacrificed for the flow of motor traffic and parking. In contemporary imaginations of wealth in a country like Turkey, the privately owned car is still viewed as a sign of affluence with an obvious priority over the pedestrian public, always having the right of way. The pristine appearance of most of the cars in big cities attest to the importance and value given to them by the owners. Trying to walk along the narrow sidewalks with a number of obstacles and under the intimidation of cars and busses is a special experience, a constantly vulnerable position both physically and mentally. But the uniquely terrifying scenes belong to roads and highways where the fast traffic and pedestrians intermingle. As the network of roads expand in and around the city, many quiet neighborhoods find themselves on the edge of a highway, and rightly many residents continue their daily habits of walking on a familiar path. And for a photographer of the city, walking along the heavy and fast traffic without the protection of barriers and raised sidewalks offer the more interesting views. The grey zones, unclaimed patches of land, vacated lots and unmarked traffic flow are where one experiences the illusion of the edge of the city, only to extend to another outer ring as one travels away from the center. These are the spots where (urbanistically) a short while ago one would have found vegetable gardens and orchards.

Meanwhile, on the other end of the city where the development continues towards the vast Gediz (Hermos) delta along the northwest of the bay, urban landscape offers another scene. The flat and mostly barren wetlands is dotted with high-rise and often high-end residences and apartment complexes and a web of highways and intersections that interact with thousands of birds like the pelicans, pink flamingos, seagulls and other birds of the estuary on a major migratory path south to north. As the sea level rises, one expects this patch of land (and water) to turn into a major challenge in terms of human habitation. For now, the highrise development offers a feeling of security for residents, mostly sealed from the rest of the city and public transportation.

THE WATER

When considering borders and frontiers, the sea acts as more of a national/territorial barrier than as a natural one. The geographic conventions of naming a sea are apparently influenced by the disposition of surrounding land and the islands, their landscape and geography. In a way, the shores that share the same waters have more of a cultural affinity than national differences. The cliché that İzmir and the Aegean Turkey have a distinct (political) character stems from this.

With its surrounding hills, flatlands and the delta, the bay of İzmir has a unique character repeated in the closer islands of the Aegean and indeed in mainland Greece. If there is a geographical unconscious stemming from the simple silhouette at where the sea meets the land, a resident of İzmir would feel at home approaching Pireaus or landing at the Athens airport. Within this vein, the island of Chios replicates the Karaburun peninsula to the west of the city, with its shore and the hills running north-south in its middle, and the mostly barren hills around izmir and Pireaus are of the same family. One would expect a similar situation in the Baltic Sea when it comes to an affinity of sensations in front of the natural scene, along the coast of San Petersburg, Talinn, Denmark, Finland and Sweden. National, political and cultural diversions are the stuff of mainstream historiography when faced with the disposition of nature. Meanwhile, when the 'Pacific Islanders' are grouped together within millions of square miles of the sea, one would assume their spiritual and material survival to have an equal chance, lest for the interventions of a colonial power and the rising waters.

The bay of İzmir is a body of water that can be accessed from various parts of the city. Meanwhile, its size is small enough for crossing with ferries, the longest travel being around half an hour. And the city itself entirely surrounds the bay, the outskirts reserved for residential zones. From the center of the bay, the urban sprawl grows both along the edge of the sea, and inland via a valley along the Meles stream towards south, to a plain that extends East (Bornova), and towards the foot of the hills along the northern corridor. The water in the bay is in the process of recovery for around ten years after more than 5-6 decades of pollution by industrial and household waste. Its distinct smell in the summer months began to wane, but not totally disappeared. On the outskirts in between İnciralti and Bostanlı, two fishing harbors are connected with an imaginary line to mark the border for safe fishing. For an adult İzmir resident today, the water brings back memories of filth and stench that kept his-her aspirations of swimming a distant possibility. Nevertheless, it is always viewed as conduit to link the city to the rest of the world, ships coming in and out more frequently today.

The fisheries towards the Gediz delta and the entrance of the bay are mostly depleted, as is the case in most of the Mediterranean. In this sense, more than anything else, the fishing fleets of small boats, with short nets and two-person crews are remnants of a distant past throughout Mediterranean, north and south. This pre-industrial (and sustainable) fishing technique still holds out from Gaza and Lebanese ports to all through Greece, southern Italy, Tunisia and the rest of the sea. The catch is in small quantities, but the delicacy adds to the value and keeps fishermen going out to sea. In İzmir, the trade is changing hands towards second and third generation immigrants from Eastern Anatolia, the Turks and the Kurds, just like the small shops and businesses did. As in most hard labor, fishing and collecting mussels and clams under harsh conditions are delegated to the 'migrant' body of the Turkish cities. In one sense, it is not much different from scavenging through the refuse of the city for paper, plastics and metal. But a fishing boat, even small, provides a shelter and a tiny home with a distance from the scuffles of overcrowded streets, a sensation of freedom and a distinct view of the city from the sea.

IN OUR TIMES

Since the late 1980s, the economic growth in Turkey had been delegated to neo-liberal schemes of privatization, selling of public assets and natural resources and the production of urban land for development and re-development, especially in the last decade. As all these are the norm worldwide including the developed world, one expects smoother transactions in the political sphere and a consensus on regulating these transactions within the law and apparently towards a public good. As wealth is not distributed justly, and as all the figures and public discontent shows, the governments' role is increasingly reduced to a kind of arbitration between commons and the profits of big bussiness. Regarding the major cities worldwide, Saskia Sassen calls the phenomenon "de-urbanization" where the high-rise luxury apartments and offices take over, and the powerless masses that make the city's history and cosmopolitanism are receding from scene. The new (corporate) development within the city keep the masses out, either by walls or simply by creating exclusive zones of wealth. Within this outlook, the neo-conservative Turkish authority equates the progress and economic development with the production of urban lots for construction.

Up until the early 1980's, the cities in Turkey were let to be built on their own, without much respect to urban planning or zoning. In historical cities like İstanbul and İzmir, this development also meant the destruction of old, and mostly residential, architecture. Starting in late 1950's with the migration from countryside to the cities, the urban land that became valuable were let to be developed as 'gecekondu' (shanty towns), and turned into asset for its individual occupier, lot by small lot. Meanwhile, valuable parts of İzmir, like Alsancak and Karşıyaka (Cordelio) that still had the two-story residential houses from late 19th and early 20th centuries, even after the great fire, were sacrificed to the 5-6 story apartment buildings, until the old architecture disappeared from the scene, almost completely.

The Turkish state and the local governments were complicit in the scheme of creating urban wealth for some, with little investment in civic structures, offices and production facilities. The historical-domestic few examples of residential architecture left in İzmir are now the object of nostalgia and envy, separated by more than four generations of estrangement. One cannot re-constitute the street view in mind around these areas, except for few streets in Alsancak and of course except in some photographs, ie. Kordon, the seaside, whose old images are now circulated widely out in the social media. In this sense, the cramped residential inner city in İzmir is much like any other in Anatolia and parts of İstanbul, when the streets planned pre-automobile era is lined with five storey apartments.

The homogeneity of this outlook of residential streets in Turkish cities, mostly lined with apartments built until 1990's is a curious case, an architectural sameness of a semi-vernacular, which has turned every novice builder into a quasi-expert on mixing concrete, sizing the steel reinforcement and building the brick wall to be veneered with plaster. A future archaeological effort will probably label the activity as part of the Turkish folklore. In this sense, the Turkish state have undergone major transformations since 1923, from a social state with little means and capital and little control on the building activity, to the neo-liberal arbitrator of mega-projects, albeit not for the benefit of the common folk.

Except for the gated communities in İzmir, as well as the other big cities in Turkey, the streets and communal space appear to be not much cared for by residents. This is the case both in middle income and low income neighborhoods, albeit the fact that the attention of municipal services varies with the income of residents, but never adequate. The streets and sidewalks used as carparks make them already hard to tend for, maintain and clean. Added to this is the increase in consumption and related increase in refuse. Plastic bags and packaging as the scourge of the world appear in Turkey to be overly consumed and discarded, as though they will disappear in an instant.

As the black plastic bag (manufactured from recycled plastic, and the most toxic of all to be used for foodstuff) gives way to 'cleaner' plastic bags, people see no problem in discarding them and plastic bottles and packaging as they wish. Several explanations can be offered in regard to the Turkish attitudes towards using public space as garbage dump. One may relate to a primordial-rural past in which most things discarded were of organic nature and would simply blend with the earth (wood, ceramic, cloth, etc) The other may relate to a cultural / Middle-Eastern / Islamic trait that reinforces hygiene and tidiness within domestic limits of the habitat (the front door), and not necessarily in a shared space. And lastly, it is out of frustration, discontent and distrust with and of the community that one lives in, like a behavioural disorder mostly attributed to children, that one throws away any refuse anywhere without a second thought. This last one relates more to the mood in the country as of today, in tense and politically divided times.

With minimum empathy, the residents of the city act both like a frustrated child and a clever adult that gets things done without an effort. As it is in diverse urban settings, rich and poor, the diversity of social class and inequality observed throughout the city explain the shortage of loyalty in public space, whereas close quarters and neighborhoods still display scenes of adherence. The allegiances are splintered along kinships, original places of birth and sect, one reason why the public space in İzmir very rarely shows a truly cosmopolitan outlook. Meanwhile, it is still not the segregated city as one can find in the developing world, and transitions among different zones of affluence is smoother, with a low crime rate.

As it happens, the consensus on the use of public space deteriorates fast in Izmir. The agreement on adding value to the city as one's own gives way to a passive acceptance of the shaping of the public domain initiated by an authority, ie. the central government. In this sense, among the identities that the subjects manifest themselves, belonging to the city counts less and less. A high mobility within the country and among different zones in the city apparently prevents a camaraderie once found in the neighborhoods of the old but still provincial city. As the society in Turkey becomes more splintered, the allegiances that focus around nationalism, Islam and ethnicities do not help in shaping of a livable public space. Moreover, laissez-faire late capitalism supresses initiatives of solidarity within working class. Once the practical necessities of one's immediate environment is delegated to party politics, participatory and democratic regimes of governance recedes.

In this sense, Turkey and its cities are governed by feudal-mafiosi relations where public services increasingly take the form of bribery for votes and supporters. Within this 'trickle down' economy of government-contractors-sub-contractors-land owners-traders and small time actors, the planned growth of the city is sacrificed. Izmir is not immune to these relations, albeit for now slowed down by participatory-transparent models initiated by the local government.

A challenge to the sedentary life of İzmir comes from the university students that mostly arrive from other parts of Turkey, and enrich the city culturally. They were the prime source of dissident outpouring during the Gezi Park uprising in Turkey in 2013, together with the established old guard, namely labor unions and other left factions, alongside nationalists. Meanwhile, with a population of close to four million, one expects more languages to be spoken on the streets, a more diverse and cosmopolitan outlook. This happened for a while in some parts of the inner city where asylum seekers en route to Greece as the gateway to Europe used to gather and wait for their chances to be ferried to the nearest island. African, North African and Middle Eastern languages were spoken around the inexpensive hotels for a while.

As of late 2015, the Anafartalar street and Basmane area in Izmir again hosts a high number of refugees, mostly from Syria. The shop signs have changed to include Arabic script, the inexpensive hotels are accomodating those who can afford, and the small restaurants are the hangouts for them. An economic activity around facilitating the refugees flight to the closest Greek islands is out in the open and had been investigated by a number of journalists from abroad. Within this scheme, the most conspicuous types are the intermediaries out on the streets, mostly Turks apparently with some knowledge of Arabic. They can be recognized as young men with sometimes more than one cellphone in hand, hanging around. Every now and then an expensive car passes by, with several shady characters inside. Meanwhile police cars also pass by, as if to manifest some kind of presence of law and order, but probably integrated into this scheme of deals indirectly. These happen during the time that the Turkish government is bargaining with the EU officials to curb the situation in return for a certain amount of money. It turns the state itself into a kind of underground organization that has its cut on the livelihood of hundreds of thousands of refugees and their will to reach Europe. The neighborhood is also the setting where the would be plot to assassinate Mustafa Kemal in 1926 was foiled in one of the hotels around the corner, just four years after the great fire and the expulsion of the Greeks and Armenians.

In an up-to-date context, the transformation of major cities in Turkey enters a new phase in parallel with the current urbanization and its politics worldwide. Following authors such as David Harvey and Saskia Sassen, one observes a massive urban development and a construction boom intended for the global investors to 'park their money in', in Harvey's words. In Turkey, the neo-liberal scheme of privatization and capital accumulation is carried out by the conservative-national-islamist AKP since 2002. However, the global trends in late capitalism are able to incorporate an apparently wide-ranging political spectrum, different confessional devotions (ie. Islam) and other factions in the new truth-set of economic development, perpetuating itself from one crises to the next. The creative professionals and intellectual labor are usually complicit in this perpetuation, except for enlightened moments like Istanbul's Gezi park, Occupy movements and similar urban uprisings related to the rights for a livable city.

While the public assets and urban land is being sold to the highest bidder, the dispossessed majority are silenced and excluded from the political arena. In the hollowed out speech of political parties and their ideologues, politics is relegated to the issues of security, immigration and race and to the distant possibilities of job creation by the very investment capital that robs the commons in the first place. In the case of Izmir for now, the discontent is still vented through limited construction for luxury consumption and an increased investment in public infrastructure, not a spectacular asset to show off during election times in the developing world. Meanwhile, in much of the cities in Turkey the deliberate aim of the central and local governments is to deprive the inner city of basic services until the poorer residents move out and developers come in for massive profits.

We are living in dark times. In comparison with the time of my youth around 40 years ago, an average citizen in Turkey (and in some other developing countries) is today apparently better off in terms of the standards of living, healthcare and other amenities of life. A growing middle class experiences a joy of conspicuous consumption, edging on the excess. The first sign was the introduction of the shopping cart in supermarkets. The relatively closed society by then, mostly unaware of the possibilities and trends of mass consumption has suddenly burst into a kind of frenzy, as though a whole new world has opened up for them. In these instances, human memory wears off fast, even the biological unconscious fails to recall where to stop feeding the body and the soul: Bodies accumulate fat and the houses get bigger. The ethics of a frugal life based on tradition (and religion) and modest lives of one's ancestors become distant memory trace, left out in the countryside as more people become urban dwellers. For similar traditional societies now without external references to nature and one's place on earth, the moral and political judgement is corrupted, sense of community is enclosed within the limits of the nuclear family and closest relatives. The secular modernity once visited by a country like Turkey utterly failed when faced with late capitalism. This is the real disaster for the Middle East and the third world that went through a similar experience.

PAST AND PRESENT: AN INTERMISSION

If there is a wicked character to the provincial dweller, it was apparently short sighted. His/her aspiration of a better life did not call for a grand-scheme of intrigue, but instead simply concentrated on a grab of a neighbor's wealth. That is what happened in the late Ottoman territories more than a hundred years ago. Meanwhile, the charitable instincts of the poor can stretch across the globe. That is why the poorest in the world are more ready to share whatever they have. As in Cairo, Alexandria, Beirut, Jerusalem, Damascus, Istanbul, Thessaloniki or Izmir, the delicate balance of a social stratification kept people together in camaraderie. Social mobility dictated the time to move out of the neighborhood and settle among the gentry.

If nationalism ought to be denounced in all its manifestations, as it should be, then surely the wholesale attributes of a nation are outright rubbish. The projects for official histories in nation building and for hate campaigns as their counterpart have proven to be the least trustworthy. That is why one can follow Freud undertaking an archaeology of the Jewish mind late in his life, in analogy to the individual psyche and its formation that he had worked on for many years. If there is a collective unconscious of a people, then mass hysteria is a possibility.

The ninety year history of the Turkish republic shows a case of mass neurosis in line with the symptoms laid out by Freud in Moses and Monotheism. Whatever remained in the unconscious of the nation comes back to haunt time and again in view of reflexes shown in the conduct of everyday life today. Although the brutal deeds of the Ottoman Empire go back much earlier, the original sin for modern Turkey appears as the Armenian genocide of 1915, and its outright denial until today. The cadres that have planned, initiated and justified the tone for the atrocities blended into the new republic after 1923, and their train of hatred and xenophobia has persisted, rarely discretely, in much of the political class, their mentors and followers throughout these years. Unlike the Holocaust, the banality of evil, in this case, shows through an analogy to the vengeance of a repressed and abused child. The late Ottoman cadres of government and the mob they mobilized, under the 'circumstances,' thought that they could get away with murder. The practical outcome of such a purification of the population, that is the transfer of capital from Armenians to the Turkish subjects is an intended but by no means the sole reason.

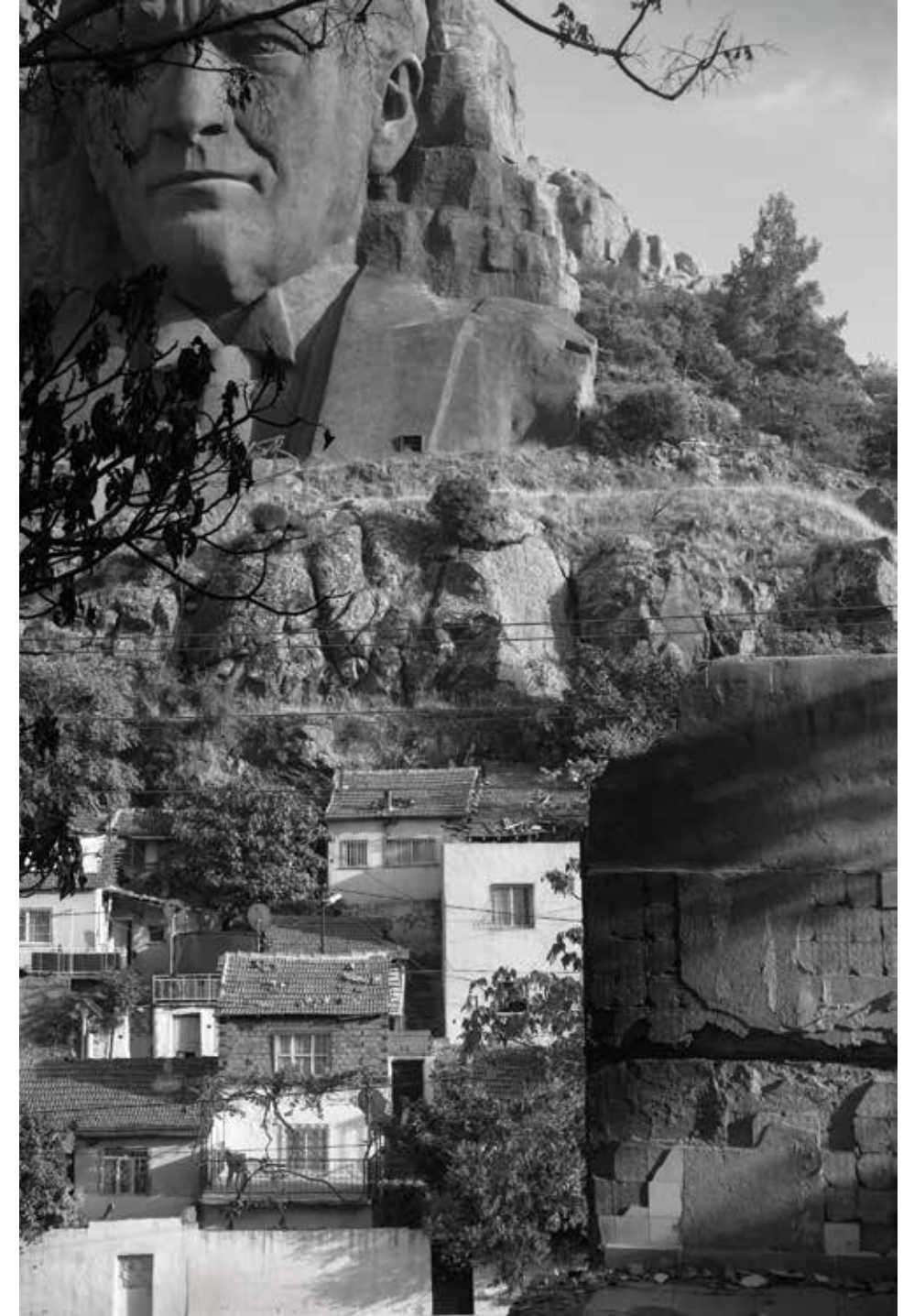
Apparently, these facts provide an answer as to why the majority of citizens of modern Turkey are subtly tormented by the signs left by previous inhabitants of this land, a constant reminder of ghosts from a blurred distant past. This mostly shows itself in attitudes towards archaeology in Anatolia: long viewed as the place for treasure hunting, an ancient site is a constant reminder of a past that the current residents find harder to relate to or to totally forget. One would assume that this was not so in longer Ottoman centuries, where one's neighbors personified the original builders of the ruins and other buildings, with a talent and craft to match, an object of envy.

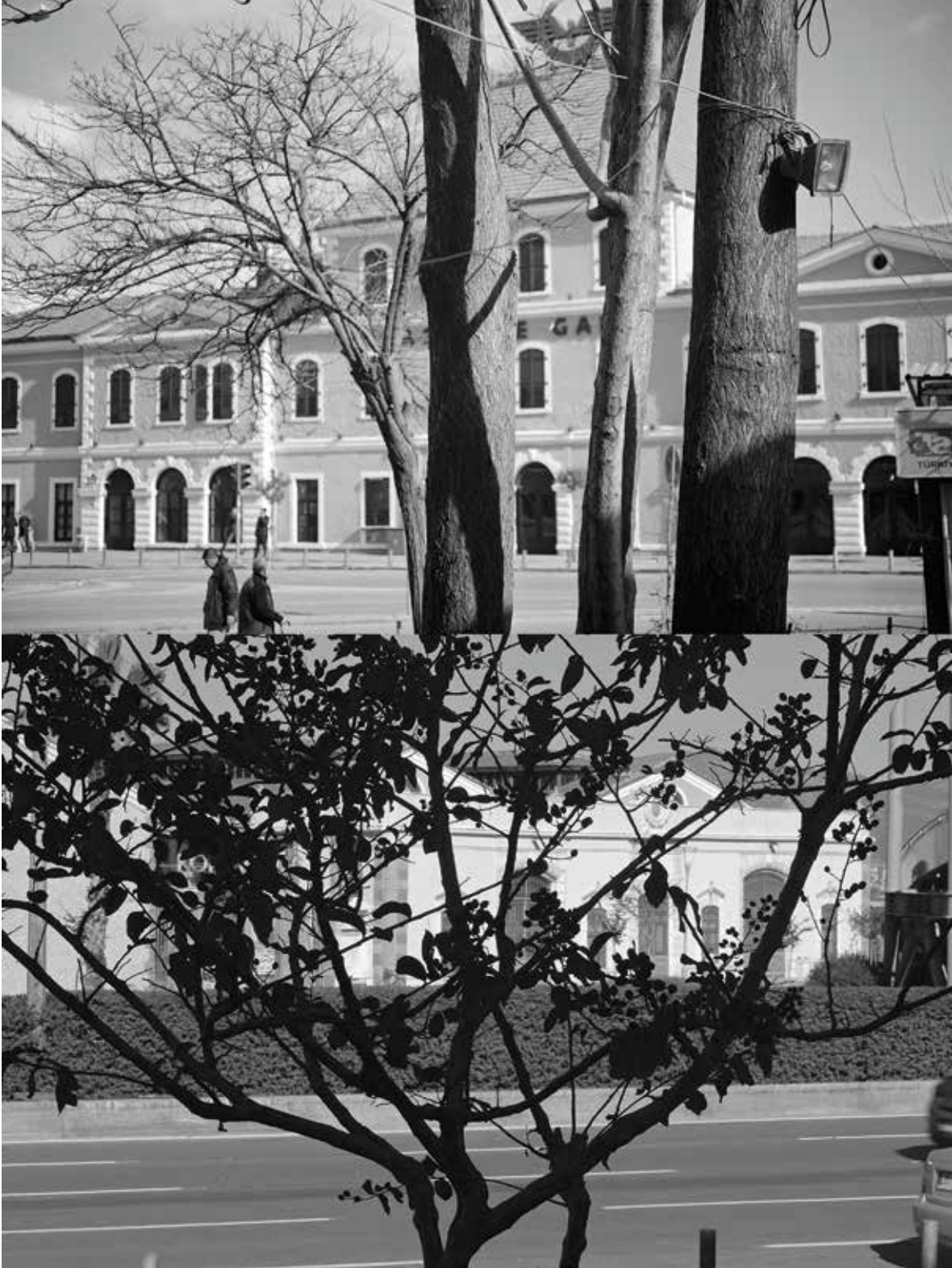

The Muslim/Turkish (male) subject is unpredictable, very much spoiled as a child, but at the same time whose will is frequently broken down brutally by the father whenever necessary. This oscillation in indefinite relations is transferred through generations, bringing up insecure subjects in the face of the figures of authority, who in turn are of a similar mould. In the public sphere, the distrust of the authoritarian father figure in the form of political leaders either create complacent masses, insecure yet obedient, or a revolting camp, branded as the enemy of the state. In an extremely polarized political atmosphere, the 'debate' is dominated by accusation and indictment, and the democratic culture of peaceful protest, settling disputes and co-existence can never be possible. The head-on collusion of moralizing and authoritarian world views among political actors is contagious and is easily transmitted from top to bottom. This is the state of affairs in the land of utterly insecure and neurotic masses, who, somewhere in between the unconscious and the ego, know well that the wrath of the father can, in an instant, be on the most obedient and the favorite son, as it is unleashed on the rejected ones at Taksim Square in 2013.

In the light of Turkish history, one is pressed hard to explain atrocities committed in the name of the state, religion or the nation. The stereotype of the "Turk" that long circulated in parts of Europe up until recently does not offer a simple answer, just as the notions of Germanic or Slavic or Islamic or Cambodian or the Rwandan despotisms do not offer relief in the face of mass murders. Apart from the trials of reconstructing the past 'as it is' in the form of official and non-official histories, and outside all the documents, counter-documents and insinuating circumstances, how should one to understand the the evil deeds of the political class and the frenzy of complacent subjects to commit atrocities?

The just and unjust wars waged in the name of the free world, democracy, Islam or else aside, how should one to understand the bloodbath in Anatolia that extends to our time? Why is the human life so worthless in this part of the world? How do the masses turn into a lynching mob, as they did in Sivas, Maraş, Çorum and in larger scale in the Middle East? How do groups develop 'sensitivities' that when pressed turn them into brutal gangs? How do these compare to the short history of Arab uprisings? How should one explain the brutality of the army in Egypt, and by the same token, the brutality of the police during protests in Turkey? And inversely, what to make of the deeds of the 'free world', the invasions of Iraq and Afghanistan and the terror bestowed upon people by the coalition bombs and the drones that amount to war crimes?

TO CONCLUDE

I have begun to take notes for this essay around four years ago. When changes in the cities are concerned, one would think of this time span to be negligible. But not so in Turkish cities. The massive construction boom and the so called 'urban renewal' reflects the extreme opportunism carried out by the government at the expense of masses and a livable city. And in so doing, the authorities create varied degrees of opportunistic individuals out of property holders. The widespread re-building of residential apartments is now totally out of proportion, the construction machinery and trucks invade the cities. The Turkish cities are held up by landfills along the sea, construction debris dumped all over the place, impenetrable streets and sidewalks and constant noise, and there seems to be no end to this. This delusion of economic progress scorns the fact that the quality of life in a city is not necessarily bound to new buildings to live in, but to the clean air to breathe, quiet streets, to the possibility of strangers on the street to stop and chat with each other, and the like.

Up close, the cities in Turkey appear more like the places dominated by people ignoring each other with little empathy, lacking conviviality among fellow residents, incapable of small talk out in public space as though forced to live together, that is by people unable to connect via the most basic human instincts. One expects this situation to revert given the past, the humor and the spirit of peasants and city dwellers in Turkey. But there are signs that one has to wait longer in this noxious socio-political environment, building on the the mutual distrust of fellow citizens and institutions. One senses this to be relatively new phenomenon, feeding on the strong sensation of inequality and injustice worldwide.

I sense much of what I have commented on history (of the city and of Turkey) come close to a discourse that is very selective, keeping away a degree of optimism. The tone that surfaces in the treatise of past one hundred years stems from the pessimistic outlook that I sense today, facing the failure of attempts at democracy and prosperity in Turkey in varied sense of the terms. Like most of the third world countries with traditional societies, the project of top-down modernization (read westernization) of society and democratic values appear to have failed in the face of assesment of the recent past. The outlook of late capitalism and neo-liberal economies in the West seem to have induced a splintered set of ethnicities, nationalisms and religious hatred worldwide. The libertarian and individualistic responses to the economic inequalities have infiltrated the daily life in much of the world, more so in the third world, leading to a tense communal space and corruption of hard won values of ethics and democracy. The situation cuts off channels of communication among the members of a community, stalls possibilities of emphaty, and all dialogue is tainted with various doctrines of mediation. Years ago, Jean Baudrillard branded the situation as "the transparency of evil," citing what he called "extreme phenomena" in the mediation of reality. Those times were also hailed as triumph of liberal democracies against all else, but it turns out, also against social justice and socialist utopias. That was before millions were killed in Afghanistan, Iraq and Syria and terror had visited the USA and Europe. It was also the time to discuss the outcomes of post-colonial studies, of the torment that the masses went through torn between tradition and progress. Today, it all seems not so relevant as the ideas of progress and tradition took on different turns. The progressive forces in the west and the developing world appear equally under threat and 'tradition' frequently hints at different kinds of fascisms.

APPENDIX: PHOTOGRAPHY

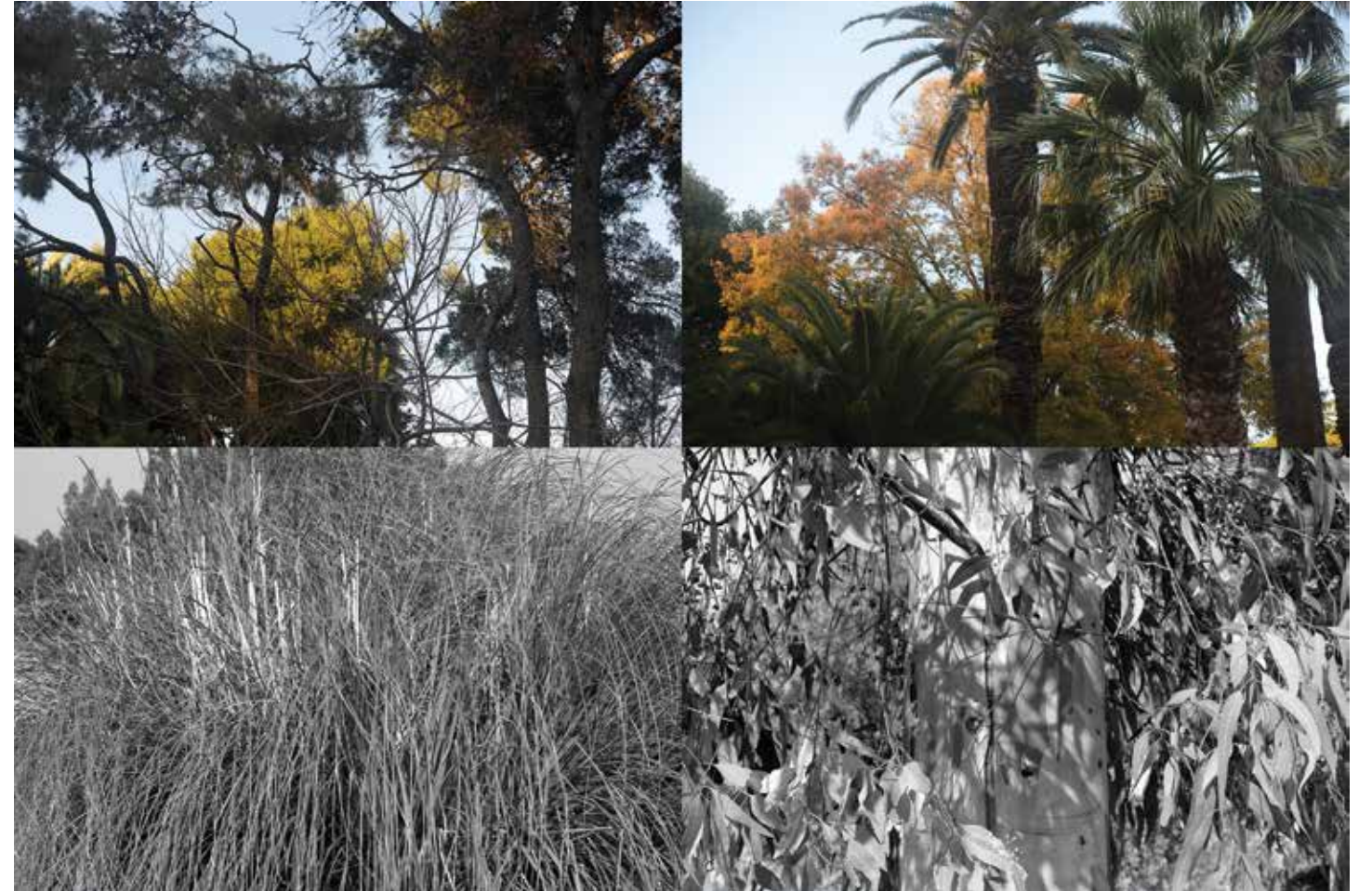
Every great city had its photographer time and again in different outfits as in Eugene Atget of Paris, Walker Evans, Berenice Abbot and many others of New York, many of London, or the ones from other cities, like Arnold Genthe of San Francisco and Ara Guler of Istanbul and the like. Their images set the place and people in context when viewed retrospectively, and other photographers fill in the void between times long past and ours. What comes out from the cities of the third world tend to present a more specific genre, ie. portraits, in order to be admitted to the institutions of Europe and the USA. Outside photo-reporting, or other types of commissions from publications and agencies, photographers and artists dedicated to the city they live tend to look into very specific aspects, unique to their immediate environment.

Ever since August Sander's great photographic work from early 20th century, there had been many examples by artists that treat a body of photographs as representative of a designated 'type', series of images compiled and displayed side by side in museums, galleries and albums to offer a kind of comparative knowledge, as in archaeology. The photographic atlas of the city requires the photographs to be produced in "types." In this case, the approach to typologies oscillate in between the photographic convention and the urban subjects. What may be unique to this collection of 'species' is varied forms of editing applied in their disposition on a page. These variations in 'montage' refer to temporal and spatial affinities in between singular images, an attempt at a kind of continuity/fusion in time and space.

The archaeology of urban forms call for straight – documentary images, if these terms still hold coherence. Meanwhile, as this work does not aim to be street by street guide to the city and its environs, a subjective selection of viewpoints and images is at work. On one hand, the effort is closer to what comes out from oral history, a collection of selective memory traces as they appear in their transformed state now. On the other hand a recurring pattern, as it manifests itself as one surveys the city, comes out in a series of images. They can be compiled walking along a route and looking in one direction, or they may represent disparate but repeated trends at different locations in the city.

Under these conditions, the compilation of photographs are as reliable and informative as observations by a protagonist of a novel, but may also refer to historical evidence as these images are embedded in their specific time. The photographs often display a sense of estrangement and distance. This is not a claim in defence of an objective view on appearances. Neither, I believe, is it an indication of voyeurism. One observes that the residents of the city are also estranged from their immediate environment, with lack of a feeling of community. But still, there are instances and spaces of festive moods for everyone to enjoy, one of them being the deck of the ferries that commute between two shores of the city. This is where I took many photographs of people, taking selfies, photographing others and the view, or simply enjoying the ride. ...

İZMİR/SMYRNA ATLASI

DURUM

Türkiye kentlerinin yarım asırdan uzun bir süredir sahihsiz kaldığını ileri sürmek mümkün. Bu sahihsizlik kentsel mekânın ürettiği zenginliğin ve rantın paylaşılmadığı anlamına gelmiyor. Tam tersine, bugün hızla kibarlaşan mahalleler ve semtler yoksulları her daim dışarıda tutacak kadar parsellenmiş ve sahiplenilmiş durumda. Kentin ve belleğinin sahihsiz kalması, yani kent sakinlerinden kaçırılması, kentsel mekân üzerine hak iddia eden farklı aktörlerin işbirliğinden kaynaklanıyor. Başta merkezi hükümet olmak üzere yerel yönetimler, sermaye sahipleri, müteahhitler, küçük müteahhitler, mimarlar, taşeronlar ve kentsel mekândan bir zenginlik üretmeye çalışan yan sanayi ve irili ufaklı aktörler son derece opak, kapalı ve neredeyse mafyatik / feodal bir dizge içinde kenti biçimlendiriyorlar. Bu hiyerarşik zincirin tepesinde neo-liberal politikaları dayatan ve kamuya ait malları satarak bütçeyi kurtaran T.C. hükümetleri, alt ucunda ise dükkânın önüne iki masa koyan, yavaş yavaş kaldırılma yayılan küçük esnaf ve sokaktan az birşey çalıp bahçeye ve inşaata katan mülk sahipleri bulunuyor. Kentini ve ülkesini seven birisi bu zinciri bir suç ortaklığı olarak niteleyebilir, her ne kadar kentli olup da bu şebekenin dışında kalmak için çaba gerekse de... Bu anlamda son 50-60 yıllık Türkiye folklorunun halk oyunları ve yerel üretimden ziyade inşaat faaliyetleri ile biçimlendiğini söyleyebiliriz. Zaten de kırsal / kentsel nüfus dağılımının bu süre içinde tersine dönmesi (%20-80) bunu gösteriyor. Bugünlerde bu bilginin (lore) sahiplerinden bazılarının toki konutlarına doğru sürüldüğüne şahit oluyoruz.

İzmir unutulmuş bir kent, bir dolu başka Türkiye kenti gibi geçmişini didiklemeden anlaşılması, açıklanması oldukça güç bir yer. Öte yandan yine diğer kentler gibi geçmişin izlerinin yoğun olarak silindiği, kılık değiştirdiği, yağmalandığı ve sonuçta unutulduğu bir mekân. Türkiye kentleri belleğin nesiller boyunca sekteye uğradığı, kent sakinlerinin önemli bir kısmının sürüldüğü, göç ettiği ve kalanların da adeta geçmişi unutarak, bastırarak, kendilerine saklayarak ve susarak hayatta kalmaya çalıştığı ve akıl sağlığını koruduğu suç mekânlarına benziyor, her ne kadar bugün öyle görünmese de. Bu kentlere son 60 yıldır göç edip yerleşenler ise geçmişleri, öyküleri ve travmaları

ile kenti yeniden tanımlıyorlar. Benzer bir yazgıyı paylaşan başka ülkeler ve kentler yok mu? Vardır elbette. Bu soruları yoksulluk, savaş, yıkım, kıyım ve göçlere tanık olmuş kent sakinlerine ve bu hikayelerle büyümüş çocuklarına ve torunlarına sormak gerek. Peki bu kadar zaman ve kentlerdeki bunca dönüşümden sonra bu konuların bir önemi, muhatabı var mı? Bu soruyu da uzak bir gelecekte Diyarbakır sakinlerine sormak gerekir. Bugünden bakıldığında İzmir için milat 1922 yangını olarak görünüyor. Ancak gariptir ki 1950den sonra kentin dokusundaki tahribat, yangının verdiği zarardan da daha büyük. Bunu biraz ironik, ama yine de 'hoş' birer nostalji nesnesi olarak kordondaki büyük inşaatların etrafına çevrilmiş panolarda sergilenen fotoğraflardan anlamak mümkün. Nesiller sonra ortaya dökülen ve 'sosyal medya'da yüzlerce paylaşılan eski İzmir fotoğrafları bazıları için iç burkuyor, fakat yeni nesiller için ağızda kekremsi bir tat bırakarak geçip gidiyor. Bu bakımdan çoğu kentlinin muhayyilesinde modernliğin göstergesi eski İzmir kordonu da değil, şimdiki apartman duvarı veya Kadifekale etekleri de değil, ancak görünürde yeni AVMLer ve körfezin ucunda oldukça yükselen rezidanslar da değil. Bu ikircikli durumda kentin dünyanın neresinde durduğu, nasıl bir kimlik edineceği, daha fazla beyin göçü vermeden küresel kentlere ve kültüre nasıl eklemeneceği, rehavetinden nasıl kurtulacağı üzerine düşünenler çoğalıyor.

SORULAR

İnsan İzmir'de sahil boyunca yürürken, kentin imgesini eski zamanlardaki haliyle yeniden inşa etmek için dayanılmaz bir arzu duyar. Sayıları fazla olmasa da, kentin ziyarete gelen gemilerden çekilmiş ya da isimleri pek fazla duyulmamış birkaç fotoğrafçının elinden çıkmış fotoğrafları, Limanın (Pasaport) ve Batı Akdeniz'dekilere göre mütevazı ölçekte ama yine de eşsiz özellikte, güzel bir kıyı şeridi olan Kordon'un daha geniş kısmını kapsayan manzaraları vardır. Kentte ortaçağdan ve sonraki dönemlerden kalma kale duvarlarının ve tahkimatın yokluğu İzmir kıyısını benzerlerinden ayırırken, aynı zamanda Büyük Harp sırasında bile yoğun tahribat görmemiş bir barış ve rehavet ortamına işaret eder.

1922 Eylül ayında Amerikan, İngiliz ve İtalyan savaş gemilerinden çekilmiş fotoğraflar bu güzel kıyının ardında yükselen alevleri ve kilometrelerle yükselmiş dumanı gösteriyor. Daha yakından çekilmiş birkaç görüntü ise rihitime yaklaşan alevler ve denizin arasına sıkışmış

Rum ve Ermeni ahalisinin kaderine tanıklık etmekte. M. Housepian Dobkin'in "İzmir 1922: Bir Kentin Yıkımı" başlıklı kitabı Amerikalı misyonerler, levantenler, insani felaketi önlemeye çalışan hayırsever vatandaşlar ve o günlerin benzer tanıklarının ağzından anlatılmış kapkara bir tabloyu aktarıyor. Anlatı ilerledikçe yağmalama, tecavüz, işkence ve katliamlar kolay yadsınamayacak bir korku ve dehşet öyküsüne dönüşüyor. Bu olanları topyekun yalanlamak ise oldukça zor görünüyor.

Yoksa dönemin Arnold Toynbee gibi diğer tanıklarına başvurup karşı argümanlar mı geliştirmek gerekir? Olanlar haklı bir intikam mıydı? Yangın ve katliamlar Milli Mücadele'nin başkomutanı tarafından neden önlenemedi? Resmi Türk tarih tezlerini diğerleriyle çatıştırmak mı gerekir? Ya da, benzer felaketselere uğrayan Doğu Akdenizin diğer levanten kentlerinden geriye ne kaldı? Yafa veya Kudüs'e bakarak çekilen acıların izlerini sürebilir miyiz? Beyrut, Şam veya İskenderiye'de insanlar olup bitenle nasıl başa çıktılar? Ya da inancına ve ırkına bakmaksızın bütün bu kentlerin yoksulları bugün nasıl başa çıkıyorlar? Yüz yıl öncesinde kendine has bir mekanı tahayyül etmek nasıl mümkün olur? Bu geçmiş imgesini oluşturan nedir? Dil mi? Nesnelere? Veya bir bina köşesine, mimari detaylara mı bakmalı? Geçmişin 'olduğu gibi' bir imgesi bulunmadığına göre geçmişteki anlık bir hissiyatı nasıl kavrayacağız? Okulda öğrettikleri şekliyle tarihi yapan kişi ve olayları bir kenara bırakırsak, maddecî bir tarih toplumların burada nasıl birarada yaşadığını bize anlatabilir mi? "Günlük Yaşamın Yapıları" (Braudel) bize geçmişteki insana ait haleti ruhiyeyi, bunun bir imgesini sunabilir mi?

Kültürel nesnelere geçmiş anın imgesini nasıl iletebilir? Ya da yüz yıl aradan sonra izlediğimiz denizin kıyısı, ağaçlar, tepeler ve diğer 'varlıklar'? Doğal seleksiyon ve jeolojik etmenlerin dışında insan zihni tarafından belirlenen bir tabiat arkeolojisi olabilir mi? Yoksa doğa sadece sürekli artan bir sömürü sonucu mu dönüşür? Toplumsal bilinçaltı ve maddî dünyanın yıkımı arasında bir bağ önerebilir miyiz? Unutmak için mi yıkıyoruz?

Bastırılmış olanın geri dönüşünü hangi izlerle takip edebiliriz? Yine dil ile mi? Yoksa yediğimiz yemeklerle mi? Kişisel bellek nasıl şekillenir? İnsan kendi geçmişini nasıl kurar, bu zaman çizgisindeki dönüm noktaları nelerdir? İlk çocuğunun doğumu mu? Savaşlar? Deprem? Gazetecilerin katli mi? Geçmiş on yıl, otuz, elli yıl ile nasıl uzlaşırız? İnsan kendini nasıl ferah hisseder? Geçmişe bakmayarak mı?

Yoksa geçmiş imgesini bölerek mi yönetmeli: Yoksulların evrensel tarihi yazılmış mıdır? Anadoludaki köylülerin kendine özgü bir tarihi var mı? Yoksullar 1915'te Van'da yaşamı nasıl sürdürabiliyordu? Veya 1922'de İzmir'de? Yoksul, 'öteki'nin yoksulluğunun farkında mıydı? Milli aidiyet yoksulluk karşısında daha zayıf bir bağ oluşturmaz mı? Ya tek tanrı ve farklı inançlar? Şiddet hangi noktada haklı gösterilebilir? Vatansever kime denir? İnsanı vatanperver yapan nedir? Milliyet kurgulanmış bir şey değil midir? Eğer Anadolu'da etnisitenin genetik bir temeli yoksa (L. Cavalli Sforza) virüs sisteme nasıl girmiştir? Milliyetçi virüs her gerektiğinde din hanesine eklenmiş midir? İzmir'deki okullarda tarih dersi neye benzer? Yüz yıl önce nasıl öğretiliyordu? Bu tarih kimin tarihidir? Bugün Atina'da Nea Smyrna'da nasıl öğretiliyor? Milli tarih anlatısı toplumsal sınıfların ötesine nasıl geçer? Tarihsel kardeşlikler nasıl yapılır?

Kişi atalarına nasıl bağlanır? İnsan 1915'te Anadolu'da veya 1922'de İzmir'deki büyük-büyükbabasının amansız bir zalim olabileceğini bilerek nasıl yaşar? Veya tersinden, kişi yüzyıl önce atalarına uygulanan zulmü ne şekilde affetmeli? İnsanın dünyadaki kısa varlığı sefil bir geçmişi affetmeye nasıl yardımcı olabilir? Bu merhamet kaç nesil gerektirir?

AKDENİZ

Tarihsel açıdan Akdeniz, kıyılarını paylaşan halkların da ötesinde genişletilmiş havzası için bir iletken işlevi görür. Bu geçmiş, denizin üzerinde, kıyısında ve tepelerin ardında yol alan ve birbirine karışan toplulukların ve malların hareketine ve etkileşimine bakarak yazılsa da, belki de birinci elden dildeki geçişler üzerinden anlaşılabilir. Sözcükler, Akdeniz'in iletken ortamında toplumları birbirine bağlar. Bu durum, ticaretin pürüzsüz akışından öte halkların yediğine, içtiğine, bitkiye, balığa, denize, rüzgara, coğrafyaya ve diğer herşeye damgasını vurur. Lingua Franca'nın sınırları aşan göçü denizin iletken karakterinin günümüzde de farklı işlevler yüklenerek süregeldiğini varsayar. Böylesi bir tarihsel bilinç, dilin ulusal sınırları kolayca aşabilen göçünü günümüzün benzer olguları ile karşılaştırmak için yardımcı olabilir.

Öte yandan Akdeniz ve havzasını günümüzde tanımlamak ve anlamak üzere yola çıkan incelemelerin bir bölümü, doğal olarak uzun geçmişin ağırlığı altında kalır. Bu "Eski Dünya"nın imparatorluklar, savaşlar, haçlı seferleri, fetihler, sınırlar, ırklar ve milletler açısından yazılan tarihi, günümüzü anlamaktan ziyade günlük politikaların (ve

politikacıların) malzemesi haline gelmekte, akışkanlığın ve geçişliliğin önüne set çekmektedir. Milliyetçilik(ler)in ötesindeki (ve öncesindeki) Akdeniz ise ortak kültürlerin ve birarada yaşamının uzak ütopyası olarak nostaljik bir öykünmenin nesnesine dönüşebilir. Bunların dışında Akdeniz ve havzasına ilişkin maddecî bir tarih yazımı (F. Braudel), küreselleşen ekonomiyi, bugünün kentlerini, sermayeyi ve dolayısıyla Akdeniz kentleri ve kültürünün küresel dünyadaki konumunu anlamak üzere uygun bir araç olarak belirlemekte. Bunları takiben bir dizi soru karşımıza çıkar: Bugün bütünsel haliyle Akdeniz'i geçmişin bir uzantısı olarak tanımlamak mümkün müdür? Böylesi bir coğrafi kimlik tutarlı olabilir mi? Küresel kentler ağı'nın (Saskia Sassen) dışındaki Akdeniz kentleri küresel ekonomiye ve popüler kültüre nasıl eklemenebilir? Akdeniz'in kentleri güney-kuzey veya doğu-batı eksenlerinde nasıl ayrışır?

Tarihsel anlatı Akdeniz medeniyetinin gerilemesini, Amerika'nın keşfi ile beraber Atlantik'teki ticaretin ve Kuzey Avrupa'nın yükselmesi ile başlatır, endüstri devrimi ve ulus devletlerin önem kazanması ile de devam ettirir. İnsan bugün bir Akdeniz kentinde kozmopolit geçmişi pek hatırlamadan, güney kıyılarındaki huzursuzluğa bakmadan ve denizin kuzey kıyısına ulaşabilen binlerce mülteciyi görmezden gelerek mutlu bir yaşam sürebilir. Tarihi iyi bilen birisi için de çok uzun zamanlardan beri Akdeniz'de var olan mülteciler neredeyse günlük yaşamın bir parçası, adeta görünmez olabilir. Yahudiler, Rumlar, Ermeniler, Müslümanlar, Araplar ve Kuzey Afrikalılar geçmişin farklı dönemlerinde benzer yazgıyı paylaşmışlardır. Bugün Avrupa'nın Akdeniz kıyısındaki limanların çoğunda, küçük bir bavulun içine geçmiş yaşamlarını sığdırmış, istisnasız bir biçimde akıllı telefonları elinde dolaşan insan guruplarını görmek mümkündür. Cep telefonları karadaki can yelekleri, mültecilerin dünyaya bağlandığı kurtarma hatlatları gibidir, onları anne, baba, kardeşlerine ve geride bıraktıkları her şeye bağlar.

TARİHYAZIMI

20. yüzyılın ilk çeyreği üzerine yazılan İzmir tarihi ideolojik niteliktedir. Yunan ve Türkiyeli tarihçiler 1922 yangınına giden süreçle ilişkin sıklıkla yanlı bir tavır takınırlar. Resmi Türk tarihyazımı destansı bir Türk-Yunan savaşı ve savaşın başkumandanı ve yeni Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal üzerine yoğunlaşır. Türkiyeli tarihçilerin önemli bir kısmı İzmir'in geç Osmanlı dönemindeki kozmopolit yapısı ve son 90 yılın Türklere kalmış 'modern' fakat silik kenti İzmir arasında tereddüt yaşarlar. Bu yeni kentin

yaşattığı gurur, zafer ile beraber yeni bir ulusun doğuşu kadar, dolaylı yollardan Smyrna'nın çoğulcu-etnik geçmişini de de doğrulmuştur. Her ne kadar bahsedilmese de, bu geçmiş bugün bile İzmir'in aydınlanmış, özgür ve kendine özgü karakterinin garantisi sayılır. Öte yandan aradan nesiller geçtikçe ve bu kozmopolit geçmişin kentteki izleri silindikçe mimari açıdan İzmir de Ortadoğu'daki diğer kentlere benzemeye başlar. Bu bağlamda resmi tarih bir yanıyla da bir çeşit mağduriyet üzerine kuruludur: diğer Levanten kentlerde olduğu üzere İzmir'in Türk-Müslüman nüfusu zaten de zengin Rum, Levanten ve gayrimüslim nüfusa hiçbir zaman entegre olmamıştır. Müslüman Ortadoğu'da da görüldüğü üzere Türk milliyetçiliği İslami bir hissiyatla kolayca birleşip doğu-batı karşıtlığını körüklemeye yatkındır. Bugünkü koşullarda etnik kökenleri veya din kardeşliğini aşabilecek olan sınıf bilinci, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye ve Ortadoğu'da da gerilemiş, sislerin ardındaki geçmiş savaşlar, haclılar ve gerçekleşmemiş ilahi adalet sonucu üretilen bir mağduriyet söylemi peydahlanmıştır. Böylesi geçmiş varsayımları ve küresel bir 'dış' dünyadan dayatılan ehemmiyetsizlik hali, Türkiye'de fantastik bir halk edebiyatı biçimindeki komplo teorilerinin yayılmasına, dünyayı yöneten gizli ellere ilişkin destanların sağ ve sol politik cenahtan alıcılar bulmasına yol açmıştır. Komplo teorilerinin bazılarında gerçek payı olabilir. Ancak olan biten her şeyi toplumların ve bireylerin kaderini belirleyen küresel tezgahlara, süper güçlere, gizli anlaşmalara ve televizyon dizilerindeki fantastik dümenlere havale etmek, olsa olsa sanrılar içindeki ergen toplulukların fantezisi olabilir.

İzmir'e ilişkin tarihyazımı Türk milli mücadelesini esas alan hissiyattan beslenir. 1922 yangınında yok olan maddi izlerin ardından tarih yazmak, bir kahramanlık öyküsüne havale edilmiştir. Bu izlerin, mekanın, binaların ve mahallelerin yokluğunda olan biteni tahayyül edebileceğimiz sahne de ortadan kalkmıştır. Mekansal olarak günlük yaşamı, insan etkileşimini ve en nihayetinde karşılıklı düşmanlıkları ve zulümleri de canlandırabileceğimiz referanslar olmadığında meydan tarihçilerin (ve romancıların) tahayyülüne kalmıştır. Tarihsel fotoğraflar geçmiş olayların sahne dekoru olarak işe yarasalar da, mekan hissiyatını canlandırmaktan uzaktır. Doksan yıl aradan sonra bu görüntüler Yunanistan ve Türkiye'de duygusal bir "ah keşke..." edebiyatına aracılık yaparlar. En son tanıklar da dünyadan göçtükten sonra Smyrna bir çeşit 'Akdeniz edebiyatı'nda sık görülün türde aşk hikayelerinin kosmopolit ve ekzotik mekanına dönüşür. Benzer Levanten kentler, Necip Mahfuz, Lawrence Durrell ve Orhan Pamuk gibi edebiyatçıların dışında geçmiş ütopya hayalini çağırıştıran nostaljik birer sahneye evrilmeye

müsaittir. İzmir ise rıhtımın zarif fotoğrafları ve Frenk sokağının kalabalık görüntüleri arasında poliseye yazına dahi sirayet etmez. Kozmopolitliği Paris modasının, seçkin kulüpler ve eğlencenin sınırlarında dolaşır, yüzyıl sonra geriye dönüp bakıldığında entrikalarla sarmalanmış karanlık kişilikleri önümüze çıkarmaz. Bugün İzmir'in tekinsiz gibi görünecek mekanları Kemeraltı ve Basmane dolaylarındaki bir kısım sokaklarda belirse de bunun sebebi alacakaranlıkta boşalan hanlar ve kapanan kepenklerdir. Denizin kıyısı da çepeçevre bir duvarla örüldüğü için herhangi bir cesedin kıyıya vurması ve söylentileri tetiklemesi ihtimali zayıftır.

Kentin tarihçisi yazılı belgeler ve fotoğraflardan öte sözlü tarih çalışmaları ve kentin mimarisinden faydalanır. Bu bağlamda izmirin sunabileceği mimari kimlik büyük ölçüde 20. yüzyıl Türkiye Cumhuriyeti ve sonrasına aittir. Geçen yüzyıl sonuna kadar devletin İzmir'deki mimari temsili, İstanbul ve Ankara'dan farklı olarak, az sayıda ve küçük cüsseli kamu binalarından oluşmuş, sadece sınırlı bir kent parçasında vücut bulmuştur. 19. yüzyıl İzmir'i ise, yakın geçmişte bir dizi doktora tezinin konusu olmuş, özellikle de sosyal tarihin meselesi olarak farklı cemaatlerin birbiriyle ilişkileri, kentin imarı, demiryollarının tesisi ve rıhtımın inşası üzerine resmi belgeler ve dönemin yerel basınından faydalanan bu tezlerin bazıları yayınlanmıştır. Kişi kentin dönüşümünü bu kaynakları inceleyerek fotoğraflarda belirlediği şekliyle tahayyül edebilir. Ancak 1922 yangınıyla yiten şey, gündelik yaşama ait izlerdir. Küçük şeylerin üretimi, çarşı-pazar ve sokakların panoraması artık muhayyileden çıkmıştır. Hobsbawm'ın tarif ettiği şekliyle 18. yüzyıldaki kitle hareketleri ile başlayan kendine özgü bir alan olarak 'sıradan insanların tarihi' İzmir'de kayıt altına alınmamış günlük yaşamın geçmişini anlatmaya yatkın değildir.

BELLEK

Kentsel mekanın yozlaşmasının ötesinde insana en çok dokunan kentin içinde ve çeperindeki 'doğaya ait' olanın yokoluşu gibi görünüyor. Bu anlamda bellek, binalar, ağaçlar, tarım arazileri ve tabiatın birleşimi gibi görünen bir manzaraya tutunuyor. Anadolu manzarasının 8000 yıllık Neolitik yerleşimden bu yana değiştiğini, el değmemiş doğa parçasının kalmadığını varsayabiliriz. O yüzden kişi kendi yaşamı boyunca izlediği tahribatı daha da derinden hissediyor. Ağaçların, çalılırların, yabancı bitkilerin ve ekili arazinin belirlediği 'mekan' hissiyatı inanılmayacak kadar kısa süre içinde değişime uğruyor. Bu dönüşüm aynı zamanda dildeki ifadelerle de iç içe geçiyor. Bu durum

kentin çeperlerine doğru büyümesi ve konut alanlarının yayılmasının da yanında ağaçlar, bitkiler ve binaların Akdeniz'e özgü münasabetinin, insan yapısı yerleşim ve ehlileştirilmiş doğa arasındaki duysal ölçek ilişkisinin de bozulmasıyla ilgili.

İnsan belleği bu diyalogun bugüne ulaşmış örneklerini inşaatlara direnebilen okul ve hastane bahçelerinde ve kentin içinde ve kenarında kalmış askeri arazilerde uzak bir hayal olarak çağırabilir. Bu aynı zamanda eski bir Türkiye'nin devlet eliyle oluşturulan biraz yoksul ancak gelecekte umutlu bir imgesidir. DSİ, karayolları, orman müdürlükleri, Sümerbank fabrikaları, şeker işletmeleri, Atatürk liseleri, devlet hastaneleri, üniversite kampüsleri, baraj gölleri, lojmanlar, Kültürpark, şehir parkları, Gezi parkı ve diğer yerleşkeler vahşi bir özelleştirmeye ve inşaat hamlesine tabi kılınmadan az önce temsili bir T.C. resmi oluşturur. Bu resim aynı zamanda 1960'lara kadar dikilen ağaçların oluşturduğu peyzaj ile ilgilidir. Bu kendine göre umutlu ancak naif görünüm, coğrafi (ve mecazi) olarak eski Sovyet cumhuriyetlerine yakın, fakat resmi ideolojide sosyalizm alerjisi olan Türkiye'nin devlet eliyle (bir zamana kadar) yürüttüğü ihya hareketinin işaretidir. Ütopyacı, eşitlikçi ve tarımcı birer kibbutz olarak köy enstitüleri ise fazla yaşatılmaz, yerleşkeleri lağvedilir.

Ancak ağacın bir 'mekan' olarak ortaya çıktığı yerler Anadolu'daki köy meydanları ve küçük yerleşimlerdir. Kahvehanenin yanındaki ulu çınar, dut veya kestane ağacı Osmanlı'nın son dönemine tanıklık edecek kadar yaşlı olup güzel zamanlar kadar tehciri, kıyımı ve zulümü de görmüştür. Ağacın altındaki gölgede serinleyen köyün ihtiyaçları, çocukken dedelerinden duydukları hikayeleri unutmak üzeredirler. Hafızaları ancak kilisenin bir zamanlar hemen köşede olduğunu ve karşıdaki evin de bir gavur usta tarafından yapıldığını söyleyecek kadar yerindedir.

İzmir bir bakıma 2. Dünya Savaşı'nda havadan bombalanan Avrupa kentlerinin kaderini paylaşır. Berlin, Dresden veya Köln'ün savaştan hemen sonra çekilen fotoğrafları, 1922 eylül ayındaki İzmir'i hatırlatır. Ancak Alman kentleri bir Avro-Amerikan paktı içinde aslına özgü yeniden yapılırken İzmir erken cumhuriyetin sınırlı mali gücü ve 1929 ekonomik krizinin etkisi altında yerinde saymıştır. 1922'den on onbeş yıl sonra dahi kentin yıkıntılarının ancak kaldırılmış olduğunu, yangın yerinin boş görüldüğünü fotoğraflarda tespit etmek mümkündür. Bunun yanında cumhuriyetin milli kadrolarının İzmir'i (ve diğer Anadolu kentlerini) aslına uygun inşa etme veya mimari geçmişini sahiplenme gibi bir dertleri olmadığını, Ankara'da olduğu gibi İzmir'de de yeni

bir milli başlangıç için kent planları ismarlandığını ve kısıtlı imkanlarla kısmen de olsa uygulandığını belirtmek gerekir. 19. yüzyılın heterojen nüfuslu levanten kenti İzmir'e ait kent planının izlerini takip etmek oldukça zordur.

Geçmişe ait maddi izlerin yokluğunda ticareti, küreselleşmeyi ve dışa açık liman kentini gözümüzün önüne getirmek de zordur. Bu da yüzyıllara uzanan birlikte yaşama kültürünü gereğinden fazla yüceltmeye yol açar. Doğu Akdeniz'in liman kentlerini düşündüğümüzde barış içinde yaşayan halklar ve dinler düşüncesi ekonomik eşitsizlikler ve yoksulluğu gözlerden kaçırır. Levanten ve diğer tüccarlar, konsoloslar ve Osmanlı seçkinlerinin sahip olduğu zenginlik ve yaşadığı tatlı hayat, sayıları hızla artan bir proleter kesim üzerinde yükselir. Büyük savaşa doğru her ne kadar ideolojik, milliyetçi, özgürlükçü, sosyalist ve diğer yeni fikirler bu kentlerde yoğun olarak ortaya çıksa da bunlar İzmir'de yoksul kitleleri ve işçileri harekete geçirmekten uzaktır. Yalnızca durumun, 19. yüzyılda İngiltere'nin Afrika ve Asya'daki sömürgelerinden farklı olduğunu, sokaklardaki zenginliğin ve yoksulluğun Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Müslümanlar arasında eşit olmasa da paylaşıldığını söyleyebiliriz. Bugün zengin levantenlerin izlerini Bornova ve Buca'da tek tük kalmış gösterişli evlerde, Türklerin yoksunluğunu da Anafartalar Caddesi ve Kadifekale eteklerine doğru ayakta kalmış yerleşimlerde takip etmek mümkündür. Levantenlerin vasıfları soyluluk veya sömürgecilik yerine ayrıcalıklı bir tüccar sınıfına ait olup bu kulübe arada diğer Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların da dahil olduğunu gözlemek mümkündür.

MODERNLİK

Bir bakıma 19. yüzyıl liberalizmi, yani haklar ve birlikte yaşama üzerine kurulu batılı/modern değerler Smyrna halkını birarada tutmuş gibi görünüyor. Eşitsizlik ve bunun yarattığı huzursuzluk (ör. Müslüman ve Hristiyan ahalisi arasında) pratik gereklilikler, üretim ve ticaret ile dengelenmiş, buna da daha yoksul Müslüman tebanın Osmanlı mahkemelerindeki ayrıcalıklı konumu destek vermiştir. Yani 20. yüzyıl başına kadar "Doğu'nun Paris'i" olmaya soyunan herhangi bir kentin yoksullar ve zenginler arasında olduğu kadar farklı inançlar arasındaki şiddet içeren karşılaşmaları engellemesi gerekiyordu. En azından Avrupa'nın büyük merkezleri dışında sınıf çatışmaları 19. yüzyıl kapitalizminden beklendiği üzere modernist-ideolojik bir cephede yaşanmadı. Aşağı yukarı homojen bir milliliğin ve inancın hüküm sürdüğü batı Avrupa'da şiddet, kapitalin ve devletin işçi sınıfı üzerinde kurduğu tahakkümde ortaya

çıkıyordu. Modernliğe ve milliyetçiliğe geç eklemlemeye çalışan Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ise yönetici sınıf, gayrimüslimlerin ihaneti üzerine oynadı, bunlara ait servetin şiddet içeren yöntemlerle el değiştirmesi için Müslüman tebayı üzerlerine salıverdi. Ancak bu da İzmir'de en azından Dünya Harbi'ne kadar bastırıldı, kıpırdanmaya başlayan Türk-Müslüman topluluk ve Gayrimüslimler arasındaki sürtüşme İzmir'in işgaline kadar şiddet üretmedi diyebiliriz.

20. yüzyılda modernliğin üçüncü dünyada ve de Ortadoğu'da benzer biçimlerde tecrübe edildiğini söyleyebiliriz. Birçok ülkede sömürgecilikten kurtuluş ve özgürleşme, batılı sömürgecilerin kurumlarında eğitim görmüş seküler elit tabakanın ortaya çıkması ile belirgin hale geldi. Bu olgu Afganistan ve Orta Asya'dan Mısır, Tunus ve Fas'a kadar çekilen birçok fotoğrafta beliren planlı kent parçaları, düzenlenmiş meydanlar, heykeller, az da olsa modern toplulaşım araçları, tren istasyonları, eski sömürgecilerden kalmış okul kampüsleri ve diğer resmi binalar, Avrupalı giysiler, başı açık kadınlar ve genç kızlar, kravat, ceket ve diğer göstergelerde 20. Yüzyılın son çeyreğine kadar karşımıza çıkıyor. Bugün geriye bakıldığında Müslüman alemdeki bu deneyim ve toplumun çok sınırlı bir kesimi tarafından benimsenen bu modernlik göstergeleri çok uzak bir geçmişti hatırlatıyor. Kültürel olarak bireyci, maddiyatçı, girişimci ve rekabetçi, ideolojik olarak da özgürlükçü ve demokratik olması gereken böylesi batılı modernlik biçimlerinin ve göstergelerinin geleneksel toplumlar tarafından içselleştirilme çabası hüsrarla sonuçlandı. Kadim gelenekler, topluluk bağları, farklı aidiyetler ve ümmet fikriyatı modern ulus-devlet inşasının önünde sarsılmaz bir engel olarak belirdi. Özellikle dağılan Osmanlı mülkü üzerinde çizilen ülke sınırları, bu farklılıkları had safhada içinde barındıran, manipülasyona açık topluluklardan oluşan otokratik rejimleri ortaya çıkardı.

Öte yandan Türkiye'nin modernlik deneyiminin ve ulus inşa sürecinin birçok bakımdan farklı olduğunu, ancak bugün gelinen noktada diğerlerine gittikçe benzediğini söyleyebiliriz. Bu bakımdan modern bir olgu olarak milliyetçiliğin Türkiye topraklarında uzun zamandır var olduğunu, bunun da ötesinde 'onurlu bir millet' olarak Türkiyelilerin varlığını zorlu bir bağımsızlık mücadelesi yoluyla elde ettiğini ileri sürmek mümkün. Modernliğin ve modern ulus-devlet inşasının göstergeleri, İzmir de dahil olmak üzere erken cumhuriyet döneminde planlanan kentlerde bir dönem izlendi. Küçük bir ülke (ve kent) nüfusunun varlığında geniş boş caddeler, meydanlar, yeni ve modern binalar, birkaç otobüs, yürüyen birkaç insan,

yeni dikilmiş ağaçlar ve heykelleri gösteren fotoğraflar, özellikle Ankara ve biraz da İzmir için bu yolun başlangıcını temsil ediyor. Türkiye, devlet eliyle yukarıdan aşağıya moderleşen, bunu yaparken de seküler ve eğitilmiş devlet elitinin kararlarıyla biçimlenen nadir Müslüman ülke olma özelliğini bir müddet korudu. Yakın geçmişe bakıldığında kritik yol ayrımına 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gelmiş gibi görünüyor. Türkiye'nin kaderinin sosyalizm yerine serbest piyasa ekonomisine doğru savrulması, ve o günden bu zamana kadar populist sağ iktidarların zaferi, kentlerin bugünkü halinden, uzun zamandır mağdur olduğunu savunan Müslüman hissiyatın bugünkü yükselişine kadar birçok konuyu aydınlatıyor.

19. yüzyılın levanten kentlerindeki modernlik, ideolojiler ve sınıf bilinci yerine daha çok tarzlar, alışkanlıklar ve gelecek beklentileri üzerine kurulu gibi görünüyor. Her ne kadar ileride Osmanlı ve Türkiye'nin kaderini belirleyecek kişiliklerin önemli kısmı bu kentlerden çıkmış olsa da, politik aktivite ve örgütlenmenin İstanbul üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Levanten kentlerde özgün edebiyatın ve düşünce üretiminin eksikliği, bir bakıma endüstriyel üretim, kapital birikimi ve örgütlü bir işçi sınıfının eksikliği ile beraber yürüyordu. Bu anlamda çevredeki tarım üretimi, ticaret ve bunların etrafında oluşan ilişkiler ağı İzmir gibi bir liman kentindeki işbölümünü ve etnik kimlikleri fazla sürtüşme olmadan idare edebiliyordu.

Avrupa'nın kıyısındaki bu kısmen yalıtılmış ve eğri modernlik, en iyi ifadesini Marshall Berman'da buluyor: "...Baudelaire ile Dostoyevski, ve 19. yüzyıl ortasındaki Paris ile Petersburg arasındaki karşıtlık, dünya modernizm tarihindeki daha büyük bir kutupsallığı görmemize yardımcı olmalıdır. Bir kutupta, doğrudan ekonomik ve politik modernleşmenin kaynaklarına dayanarak kuruluşu gerçekleştiren ve modernleşmiş gerçekliği, -Marx'in fabrika ve demiryolları, Baudelaire'in bulvarları- bu gerçekliğe radikal biçimlerde karşı çıkarken bile tasavvur ve enerji sağlayan gelişmiş ulusların modernizmini görüyoruz. Karşıt kutuptaysa gerilik ve az gelişmişlikten kaynaklanan bir modernizmle karşılaşılıyor. Bu modernizm 19. yüzyılda ilkin Rusya'da, en dramatik biçimiyle St. Petersburg'da doğdu; günümüzdeyse modernleşmenin -ancak, eski Rusya'da olduğu gibi sarsak ve aksak bir modernleşmenin- yayılmasıyla Üçüncü Dünya'yı kapladı. Az gelişmişliğin modernizmi modernliğin düşlem ve hayallerine dayanmaya, seraplar ve hayaletlerle yakınlık kurarak, savaşarak beslenmeye zorlanıyor. Kaynaklandığı hayat biçimine sadık kalabilmek için sorunlu, tuhaf, tutarsız olmak zorunda kalıyor. Kolayca tarih yapamadığı için kendi

içine kapanıp kendine eziyet ediyor - ya da tarihin tüm yükünü üstlenmek için ölçsüz girişimlere atılıyor. Çılgına dönmüşçesine kendini aşağılıyor ve ancak öz-ironi yetisiyle ayakta kalabiliyor. Ama bu modernizmin içinden doğup büyüdüğü tuhaf gerçeklik ve altında yaşayıp hareket ettiği tahammül edilmez baskılar -toplumsal ve politik olduğu kadar ruhsal baskılar- bu dünyada yerini bulmuş olan Batı modernizminin hiç ulaşamadığı gözükara bir ışıltıyla dolduruyor onu..."

San Petersburg'dan yaklaşık bir yüzyıl sonra, 1923ten 2. Dünya savaşı sonrasına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin bazı değişikliklerle beraber bu yazılana benzer bir modernleşme deneyimi geçirdiğini söyleyebiliriz. Kentleşme söz konusu olduğunda, Türkiye'nin üç büyük kentindeki dönüşümler diğer sömürgecilik sonrası örneklerden daha iddialı ve kapsamlı görünüyor. Bu gelişmenin tarihi, kentsel-mimari imgelerin yeni bir ulus inşasındaki etkilerini gözlemleyen mimarlık tarihçileri ve diğer akademisyenler tarafından oldukça detaylı bir biçimde kayda alınmıştır. Yeni başkent ve devletin ve kurumlarının yeni yüzü olarak Ankara bu konudaki esas örneği oluşturur. Ankara 1920lerde küçük bir taşra kenti iken dikkatli bir biçimde planlanmış, modern (ve bazı millî) izler taşıyan yeni yapılar yaklaşık 1940'a kadar inşa edilmiştir. Ankara'daki modern kentleşme ve mimarlık, yüzyıllar boyunca imparatorluğun kozmopolit fakat eski düzenini temsil eden İstanbul'dan bir kopuşa işaret eder. Bu dönemde İstanbul için önerilen yeni kent planlaması kısmen gerçekleştirilmiş, tarihi kent parçalarına çok da dokunmadan yerleştirilen yeni kurumsal yapılar, parklar ve yeni mimarlık örnekleri, kentin içinde gelişmeye açılan alanlarda yer almıştır. İzmir için ise farklı etkenler geçerli olmuş, kentsel planlama ve gelişme Ankara ve İstanbul'un gölgesinde kalmıştır. Kentin büyük bir kısmını yokeden yangın, geniş bulvarlar ve caddeler ağının, yeni meydanların planlanmasını mümkün kılsa da, yeni Türkiye Cumhuriyetinin kamu binaları ile temsili sınırlı olmuş, Birinci Milli usluapta inşa edilen borsa, bankalar ve diğer sivil mimarlık örnekleri kısıtlı imkanlarla gerçekleştirilmiştir. Bu arada eski kentin cadde ve sokaklarından pek azı yerinde kalabilmiş, ayakta kalabilen bazı yapılar yeni bulvarlara kurban edilmiştir.

1930'larda İzmir'deki en heybetli girişim yaklaşık 36 dönümlük 'yanginyeri' üzerine kurulan Kültürpark olmuştur. 1990 yılına kadar her yaz bir aylığına İzmir Enternasyonal Fuarı olarak kullanılan alan, Moskova'daki Gorki Parkı'nı örnek almış, Ankara ve İstanbul'daki yeni parklar gibi modernliğin bir göstergesi olmuştur. Spor alanları, paraşüt kulesi, tiyatro, sergi binaları ve diğer

seyir alanlarıyla beraber modern bir ulusun bedensel ve kültürel gereksinimlerini kavrayacak biçimde tasarlanmış, İzmirliilerin deniz kenarına odaklanan ilgisini en azından bir dönem kendine çekmeyi başarmıştır. Paranın kısıtlı olduğu bir dönemde 1922 yangınının yıkıntıları neredeyse 1936ya kadar yerinden kaldırılamamış, sonunda bu geniş alana yayılan Kültürpark dikilen binlerce ağacı, havuzları, yapay gölü ve hayvanat bahçesi ile ülkedeki tekil bir örneği oluşturmuştur. Bu alanın parka dönüşmeden önce çekilen nadir birkaç fotoğrafı ise büyük yıkımı betimler, Kordon'da ayakta kalan bazı binalarla beraber çok belirgin olmayan bu felaketin içerilere doğru nasıl devasa boşluklar oluşturduğunu gösterir. 1936 yılından sonra 19. ve erken 20. yüzyılın dünya sergilerine özenen ülke pavyonları ve fuar binaları inşa edilir. Kültürpark'ın giriş kapıları ve bazı sergi binaları, Türkiye'de o dönem nadir görülen ve ancak Batı Avrupa ve ABD'deki mimarlık ile kıyaslanabilecek modern enternasyonal uslubun ve 'soyut-yüksek' modernizmin örneklerini oluşturur. Bugün çoğunluğu yerinde durmayan bu yapılar, hafiflikleri ve soyut ifadeleri ile Ankara ve İstanbul'da kamuyu temsil eden erken dönem ağır-otoriter mimarlığın karşısında yer alır. Eğer bir dönem mimari ifadenin ideolojik olarak 'özgür dünya'yı ve 'özgürlükçü-liberal' düşüncüyü üzerinde taşıdığını varsayarsak, planlı bir kampüs olarak İzmir Enternasyonal Fuarı kısa bir süre bunun Türkiyedeki temsilcisi olmuştur diyebiliriz. Hatta İzmir Fuarı'ndaki Sovyetler Birliği pavyonu da bu usluptan nasibini almıştır. Ancak bunun da dönemlik bir sapma olduğunu, kapitalistleşme sancıları çeken Türkiye'nin eklektik mimari usulplarında geçici bir temsil arayışı olduğunu belirtmek gerekir.

Fuar, soğuk savaşın iyice belirgin olduğu 1940ların sonundan 1970lere kadar ABD ile Sovyetler Birliği'nin teknolojik (ve kültürel) savaşına sahne oldu, Türkiye toplumu Apollo ve Sputnik'in uzay maceralarını, aytaşı, çeşitli uzay kapsülleri ve kozmonot/astronot giysileri de dahil olmak üzere birinci elden izleme şansını buldu. Ancak Türkiye-ABD yakınlaşması ve Nato üyeliği ile beraber bu rekabet de yavaşca sahneden çekildi. Toplumun genelini kendine çekmeyi bir müddet başaran İzmir Enternasyonal Fuarı, çeşitli ülke pavyonları, Mercedes marka kamyon ve otobüsleri, Hollanda inekleri, Amerikan tipi evler, yerli mallar, yerli malı endüstri ürünleri ve diğer seyirlikler ile tekrarlaraya dayanan yıllık ritmini tüketirken gazinolar, assolistler ve diğer atraksiyonlar imdadına yetişti. Bugün ancak yaşına ermiş İzmirliilerin hatırlayacakları bu eğlencelik kültürü, açık hava tiyatrosu, lunapark, gölde gezinti, dans, disco ve diğer olasılıklar ile 'fuarı' 1980lerin sonuna kadar idame ettirdi. Bu büyüklük bir kentte (ve dünyada)

pek başka örneği olmayan bu şenlikli ortam, herşeyden önce çocukları büyüleyen, halk tipi, televizyon öncesi bir fenomen olarak hatırlanıyor.

Misyonu 19. Yüzyılda kalan enternasyonal fuar alanı ve Kültürpark, Türkiye'nin modern geçmişinde naif ve iyimser bir dönemi yansıtıyor. Bugün içi ve içeriği boşalmış bu alan, biraz insansız, boş ve hüzünlü görünüyor. Açık havayı ve sağlığı, halkın eğitimini, eğlencesi, 20. yüzyılın modern ve ilerleyen sanayisini, küreselleşme öncesi (sosyalist olmayan) bir enternasyonalizmi, herşeyden önemlisi Türkiye'nin ve İzmir'in dünyanın geri kalanı ile kurmaya çalıştığı bağı temsil eden Kültürpark, 'herşeye kadir' (omnipotent) bir kent parçası/ütopyası olarak anılacak gibi görünüyor. Bugün 'enternasyonal' olanlar ise çok uluslu şirketler, onların temsilcileri de farklı mecralarda beliriyor.

SMYRNA

Bu kitapta İzmir ve Smyrna isimleri arada sırada birbirinin yerine kullanıldı. Bugün bunlar 1922 yangını öncesine ve ondan sonrasına ait sanki iki farklı kente karşılık geliyor. Batı ve özellikle de Yunan hafsalasında "Smyrna" ismi çoğunlukla Rumların, bunun yanında da Türklerin, Yahudilerin, Ermenilerin ve Levantenlerin yaşadığı öncelikle Rum, sonra da Osmanlı kentine aittir. Smyrna ismi aynı zamanda Efes, Bergama, Milet ve antik dünyanın diğer İyon kentleri ile de kafiyeledir. Bugün "Smyrna" Türkler tarafından ya hiç kullanılmaz, ya da çok uzak bir geçmişi ve Bayraklı'daki antik kenti anmak için kullanılır. Öte yandan bu isim 1922 öncesi sakinlerinin dünyaya yayılmış çocukları, ve torunları tarafından atalarının güzel kenti olarak yadedilir, onlar için eski fotoğraflarda kalmış bir imgedir. Ayrıca bugün kullanılmasa da Yunan, Türk ve Latin dillerinin bir karışımı olan "Smyrneika" aynı Lingua Franca'da olduğu gibi dildeki geçişlerin bir zamana kadar ortak bir hafıza oluşturduğunu imler, milliyetçiliğin az bilindiği zamanları anımsatır. Kentin ismindeki Türkçe uyarılama (İskenderiye/ Alexandria; iskele/scala) özellikle milli mücadeleden sonra baskın olarak bir aidiyeti tanımlamak için tekil olarak kullanılmaya başlanmış gibi görünüyor. Bugün internetteki arama motorlarında 'Smyrna' çoğunlukla ABD'nin güney eyaletlerinden Georgia'daki Smyrna kentine ait dökümü veriyor.

İZMİR

Bugün, sokaklar bize farklı hikayeler anlatmaktadır. Çürümekte olan evler, eğreti yapılaşma; inşaat faaliyetlerinin denetimsiz yürüdüğü daha yakın bir geçmiş ifade eder. Bunların yanısıra metruk bir sinagog ya da bir Ortodoks kilisesinin harabeye dönmüş bölümü, yeni sakinlere birlikte yaşamaya alıştıkları bir tekinsizlik duygusu vermektedir. Bu yapılar, tüm toplumların, tıpkı dünyanın bu bölgesinden silinip gitmiş halklar gibi korunmasız ve ölümlü olduğunu hatırlatır. 1950'lerden beri, Türk kentlerine yeni taşınanların memlekete ya da kırsala ait kişisel tarihleri, başkalarının kentte bıraktığı izlere karışmıştır. Onların oğullarının ve kızlarının; ikinci (ve üçüncü) kuşağın hissiyatı; işçiliği ve becerisi bilinmez bir kaynaktan gelen, kişileri ve karakterleri neredeyse yok olmuş bir geçmişin alaşımı olan belli belirsiz bir yapı süslemesi izi, dövme demirden bir kapı ya da bir cumba tarafından şekillendirilmektedir.

Öyleyse kent sakinleri bugün de bir bedduanın gölgesinde mi yaşıyor? Anadoludaki kentlerin yüz yıl öncesine ait fotoğraflarına baktığımızda kişi kent mekanını ve sokakları tanımakta zorluk çekiyor. Türkiye toplumunun milli bir ülkü olarak yabancı unsurlardan arındırılması aynı zamanda kentlerin ve binaların da temizlenmesi ile gerçekleşmiş, Türk milliyetçiliği sıfırdan inşa edilmiş gibi görünüyor. Birçok yerde 1920lerin nüfus mübadelesi yerleşimlerin sıfırdan inşa edilmesinin, yıkarak tekrar yapmanın önünü açmış gibi görünüyor. Kentlerin bazen deprem gibi büyük felaketler karşısında yerle bir olduğunu biliyoruz. İzmir'in ise, görünürde, yeni bir başlangıç için yanmasına yol açılmış, küllerinden de bugün hala çeşitli aktörler tarafından biçimlenen yeni bir kent belirmiştir.

İzmir, bugün, halinden memnun bir kent görünümündedir. Merhametli ikliminin ve cömert doğasının yardımıyla, kendine özgü sakin bir hayat sürmektedir. Ancak, görünürdeki bu yavaş tempolu yaşamın arkasında bir kimlik krizi gizlidir. Benzeri orta ölçekli kentlerde olduğu gibi, kararsız, tutuk kalabalıklar dünya üzerindeki yerlerinden, küresel kent hayatıyla nasıl bütünleşebileceklerinden burada da o kadar emin değildir. Eskiden, kente dışarıdan gelenlerin yapacakları kültürel ve finansal yatırımın eksikliği hissedilirdi. Uzun zamandan beri, kentnin parlak genç kuşaklarının büyük bir bölümünü İstanbul ve yurtdışındaki şehirler gibi daha dinamik bölgelere göndererek yitirdiği görülmektedir. Bu arada, karşı karşıya kaldığı ilk meydan okuma olarak iç göç, Türkiye'nin diğer büyük kentleri gibi, İzmir'in de çeperlere doğru yayılması, üzerinde gecekonduların ve standartların altında apartmanların inşa

edilmesi sonucunu doğurmuştur. Kentin neredeyse altmış yıldır almakta olduğu göçler, en başta kentın ekonomisinde yeniden bölüşüme yol açmıştır: Küçük ölçekli ticaretin çoğu el değiştirerek, kente yeni gelen ikinci ve üçüncü kuşaklara devredilirken; eski sakinler sosyal ve ekonomik statü merdiveninde bir üst basamağa çıkmış, bir anlamda kent soylu olmalarına ramak kalmıştır.

Günümüzde kentın görünümü 'genç irisi, elini kolunu nereye koyacağını bilemeyen bir yeniyetme' benzeşimiyle tasvir edilebilir. Türkiye'nin batısındaki diğer bazı kentlerde olduğu gibi; merkezi yönetimin İslamcı politikalarına muhalefet, İzmir'in siyasal karakterinin belli başlı niteliğidir. Fakat, İzmir'in geçirgenliğini biraz azaltan, kenti bir nebze yabancı düşmanı, ve çok uluslu kozmopolitan geçmişi düşünüldüğünde garipsenecek kadar milliyetçi yapan şey, tam da bu karşıtlık üzerine kurulu siyasal kimliğidir. Daha önemlisi, bu laik duruş ve dini inançlara göre yaşamaya karşı savunulan 'yaşam biçimi', kenti tüccar görünümünden çekip çıkaracak kültürel, maddi ve manevi üretim seçeneklerini henüz ortaya koyamayan bir tür konformizm yaratmaktadır. Böylece, küresel finans çevrelerinin girme imkanı fazla olmayan İzmir, Türk tipi İslamcı "neo-conlar" ile karşılaştırılmayacak kadar acemi, kendine özgü neo-liberal ve kentsel gelişim modelleri, dolayısıyla oldukça küçük ölçekte bir tüketici cehennemi yaratmaktadır. İnsan bu kent için en iyisini dilerken diğer yandan da finans kıtlığının kentın görünümünün ve belleğinin -İstanbul ve başka kentlerde görülenin aksine- bir süre daha olduğu gibi korunmasını sağlayacak olmasına müstehzi bir minnet duyar. Aradan doksanbeş yıl ve birkaç kuşak geçtikten sonra, 1922'deki büyük yangının anısı toplu hafıza kaybı sayesinde unutulup gitmiştir. Ulusal bilinçte hep yeni bir başlangıç olarak hatırlanacaktır. Ancak, geriye bakıldığında görülür ki bu doğuş, içinde ilk günahın tohumlarını taşımıştır ve her zaman da taşıyacaktır.

KENTTE GEZİNTİ

Bir 19.yüzyıl Osmanlı kenti olarak İzmir yürüme mesafeleri içerisinde kavranabilir. Hatta bu, başkent istanbul için dahi geçerlidir. Bugün büyükşehir alanı içine giren yerleşimlerin bir kısmı bir zamanlar birbirlerinden bağımsız köylerdi. Osmanlı İzmir'i için kentın bir ucundan öbürüne yürüme mesafeleri yarım saate kadar düşebilir. Bornova ve Buca gibi yerleşimler kent merkezine olan uzaklıklarından çok araya giren doğal ve tarımsal araziler yüzünden ayrı birer mahalle idiler. Osmanlı kentinin yüzeydeki dağılımı banliyö veya bahçe-şehirlerden çok kent etrafında kümelenmiş

köyler açısından belirlenmektedir. 20. yüzyılda kaybolan ise kentın sınırlarını belirleyen, onu çevredeki köylerden ayıran doğal işaretler olarak düşünülebilir. Bu anlamda kent algısı, dereler, su yolları, mezarlıklar, mesire yerleri, şifalı sular, otlaklar, bostanlar ve korular şehrin içine dahil edilip gecekondular ve sanayi bölgelerine dönüşmeden önce oldukça farklı birşey idi. 'Kent Parkı' kavramı ise Osmanlı şehirlerine ait olmayıp, bu kısa mesafe yürüyüşün sonunda ulaşılan Meles kenarı, deniz kıyısı, mezarlıkbaşı, yani kısaca 'kır', günübirlik mesirelerin mekanı idi. Bugün de benzer pratiklerin devam ettiğini, ancak 'kır' a ulaşmanın biraz daha zor olduğunu ve daha çok özel otomobiller ile sağlandığını görmek mümkün. Kentin içindeki yürüyüş güzergahları ise genellikle denizin kıyısı ile bağlantılıdır. İlk olarak Alsancak'taki yolcu limanından şehre yürüyerek giren bir turist, körfezin kıyısını takip ederek Konak ve Kemeraltı tarafına yönelir. Bu yaklaşık yarım saatlik yürüyüş bir anlamda yüz yıl önce Alsancak Gari'nda trenden inen bir gezginin yaptığını tekrarlar.

Yeni Kordon eskisine göre daha az davetkar ve çekicidir. Bugün apartmanların zemin katlarındaki dükkanlar, kafeler ve lokantalar her daim kalabalık olsa da yukarıya doğru başını çeviren insan aşağı yukarı zengince bir kentlinin oturma odası ile karşılaşır. Denize doğru bakan bu apartmanlar ve bunların balkonları özgün bir mimari kimlik yerine içindeki kristal avizeler ve pencerelerdeki fırfırlı perdelerle bir refah simülasyonu yaratmaya çabalar. Bugünlerde yavaş yavaş led aydınlatmalara ve renkli-loş ışıklara doğru evrilen bu gösteriş, bir mimari zenginlikten çok yeni tür bir bezemeye (ornament) karşılık gelebilir. Bir bakıma uzun zaman Türkiye kentlerini daha egaliteryen yapan şey de budur: Kalburüstü vatandaşlar ile orta halliler aşağı yukarı benzer apartman dairelerinde, sıradan mekan kaliteleri ile sarmalanmış bir hayat sürerler. Emlak fiyatlarındaki oynamalar tabii ki semt, manzara, metrekare gibi etkenlere bağlı olsa da anonim apartman mimarlığı kitleleri birleştirir. Bugünlerde statü daha çok yeni yüksek rezidanslarda ve kent dışındaki bahçeli villalarda görünür hale gelir. Ancak problem bunların da kendini fazla gösteremeyecek kadar gözlerden ırak olmasıdır. Yani ayrıcalık ve güvenlik gösterişe üstün gelmiştir.

Tamamen yapılaşmadan önce, körfez ve İzmir manzarasının en pitoresk görüldüğü yerler, aynen Boğaz'da ve Haliç'te olduğu gibi, Kadifekale ve körfezin güneyini çevreleyen yüksek tepelerdir. Tarih boyunca İzmir'in panoramik temsilcileri eğer körfezdeki gemilerden bakarak yapılmamışsa mutlaka bu tepelerden izlenerek resmedilmiştir. Buralardan bakıldığında körfezin kuzey kıyısındaki Karşıyaka yalısının

yüz yıl önce neye benzediğini sadece az miktarda fotoğrafa bakarak anlayabiliriz. Başımızı biraz sola çevirdiğimizde ise uçsuz bucaksız Gediz deltasını üzerindeki toz bulutu ile beraber görmek mümkündür.

İzmir'in eski çarşısı Kemeraltı farklı kesimlerden İzmirli'lere ve çevreden gelenlere hizmet veriyor. Bir dönem bu kalabalıklara karışan yolcu gemilerinin gezgin ahalisi ve Yunanistan'dan gelen turistler şu sıralar ortalarda pek görünmüyor. Yeni alışveriş merkezlerine göre daha ucuz imkanlar sunan Kemeraltı'nın farklı zanaatlara dayalı ekonomisi yerini ucuz ithal mallara terketmiş durumda. Ancak tek tük de olsa bahçesine tohum ekmek ve hayvanına koşum almak isteyen için de bir şeyler bulunabiliyor, kumaşçılar da hazır giyime rağmen ayakta durabiliyorlar. Ancak kemeraltının ana caddesini belirleyen mallar genellikle dünya markalarının taklitleri ve fason üretimlerinden oluşuyor. Uzun zaman önce ve basit mantık yürütmeye aslında taklitlerin de en azından Türkiye kentlerinde yeni yapılan yüksek binalar ve residanslar kadar yasal olduğunu, küresel sermaye için yeni yasalar düzenleyerek, ve aynı işgücünü sömürerek üretildiğini ve markayı/logoyu biteviye tekrarlayarak artı değerini yarattığını ileri süren bir yazı yayınlamıştık. Bu malların depolanması, dağıtımı ve satışındaki şaibeli örgütlenme ise, örneğin, bir dönem mültecileri Yunan adalarına aktarmak üzere girilen geniş çaplı örgütlenmeden pek de farklı görünmüyor, bu organizasyonların ulusal ve uluslararası yasaları uygulayanlar ile ilişkileri benzeşiyor.

Hafta içinde kısıtlı bütçeleriyle Kemeraltı'ya gelen anneler ve çocuklar ellerindeki alışveriş listesini uzunca bir araştırma ve pazarlık süresinde tamamına erdirmek üzere yola koyuluyorlar. Genellikle erkek olan dükkan sahipleri beğendirmesi zor müşterileri büyük sabır ve nezaketle karşılıyor. Ağlayan çocuklar ise en ucuz rüşvetler ile susturuluyor. Ana caddenin dışında Kemeraltı'nın dolambaçlı sokakları benzer malların satıldığı mağazaların birarada bulunduğu, alışverişe gelenlerin de kendilerine bir yürüyüş rotası çizerek işlerini gördükleri bir durum arz ediyor. Farklı sokakların ve bölgelerin isimleri her ne kadar eski düzeni andırıyorsa da (Kestane Pazarı sokak, Mantocular, Fermenciler, vb) artık bunların reel bir karşılığı bulunmuyor. Ancak Osmanlı camileri ve çevresi, bugün de çarşının nirengi noktalarını belirliyor. Genellikle şadırvan ve bir küçük meydan veya teras ile desteklenen bu camiler, Kemeraltı'nda sokak seviyesinde görünmez olan mimarinin içinden tekil örnekler olarak yükseliyor, dükkanların cephelerini ise satılan mallar örtüyor. Sabah ve akşam ibadet gibi tekrarlanan teşhir düzeni, yani malların dışarıya

çıkarılması ve tekrar dükkan içine toplanıp kepenklerin kapanması, esnafın esas mesaisini oluşturuyor.

Kemeraltı'ndaki özgün mimarlık örneklerinin anlaşılabilmesi için başı yukarıya kaldırıp ikinci ve üçüncü katlardaki cumbalara, taş duvarlara ve çatılara bakmak gerekir. Bu bakımdan çarşı, daha küçük ölçekte Mahmutpaşa'yı ve diğer bazı kentlerdeki Osmanlı çarşılarını andıran, sokak seviyesinde iki boyutlu bir labirente benzer. Benzer çarşılarda hem müşterilerin hem de dükkan sahiplerinin mekan ile ilgili ikircikli yaklaşımları vardır. Bir yandan görünürde eski binaların tahribatına ve sadece kar amaçlı yapılan müdahalelere kayıtsız kalırlar. Öte yandan ise bu kadim düzen, özgün binaları, ölçeği, alışveriş ve pazarlık gelenekleri ve yakın ilişkileri ile her türlü yeni yapılmış temiz ve kibar alışveriş merkezini birçok bakımdan gölgede bırakır. Kemeraltı'na giren güneş ışığı bile tenteler, çardaklar ve diğer engeller arasından sızarak oyunlar oynar, sokaklar yaz sıcağında dahi canlıdır.

Mimarlık sergilenen malların arkasında görünmez hale geldiği gibi İzmir'in ayakta kalan Rum evlerinin bazısı da yeni işlevinin arkasında tanınmaz haldedir. Alsancak'ta bar, lokanta ve dükkanlara dönüşmüş bu yüz kusur yıllık evler bir zamanlar içinde nasıl yaşandığını pek ele vermez. İnsan bunların arka bahçesinde veya avlusunda içkisini içerken geçmiş bulanıktır, ta ki 19. yüzyıl seyyahlarının anılarını okuyup da penceredeki İzmir kızlarını hayal edene kadar. Öte yandan yeni apartman yaşantısı dışarıdan çok içeriye döndüğü için sokaklar az kişinin umurundadır.

Bu bakımdan Cumhuriyet sonrası yapılan kamu binaları, yeni yüksek yapılar, camiler ve benzer bina stoku dışında, İzmirin mimarisi sokağa ve denize doğru dizilmiş birbirine benzeyen apartmanlardan oluşur. Bunların karakteri ve mimari kaliteleri semtler arasında farklılık gösterse de ortak özellikleri dışarıyla ilişkidir. İstanbul ve özellikle de Ankara ile kıyaslandığında belki de Türkiye'nin en hafif apartmanları İzmir'de inşa edilmiştir. Bu hafiflik geniş cam yüzeyler ile ilgili olduğu kadar, yakın geçmişe kadar inşa edilmiş en geniş balkonları ve bunların algısını içerir. Televizyonun Türkiye'ye yeni geldiği yıllarda bu balkonlardan uzunca zaman denize ve sokağa doğru bakan sandalyeler tersine dönmüş, 1970lerin başında evin içinden balkona doğru bakan televizyona yönelmiştir. Geniş balkonlara ikinci darbeyi de klimalar vurmuş, yaz geceleri serinlemek üzere balkonunu kullanan neredeyse kalmamıştır. Bugünkü 'kentsel dönüşüm' ile yenilenen apartman mimarlığı artık konuyu neredeyse kapatmış, balkonlar sembolik, camekanlı bir 'akvaryum' modeline

evrilmiştir. Öte yandan İzmir'in dışarıklı mahallelerindeki apartman mimarisini ise herhangi bir Türkiye kentindeki benzerlerinden ayırmak zordur. Bu mimarinin dar ve ağaçsız caddeler, dükkanlar ve yoğun bir taşıt trafiği ile birleşince oluşturduğu kentsel 'üslup' görünürde Ortadoğu'nun diğer ülkelerinde de benimsenmiştir. Ancak İzmir'i özel kılan şey, liman ve birkaç askeri alan dışında insanların kolayca ulaşabildiği yaklaşık otuz kilometrelik kıyı şerididir. Kordon'da yürüyen birisi için kent manzarası, sırtını bitişik nizam apartman duvarına dönerek baktığı deniz ve karşı kıyıdır. Bakılan karşı kıyıdaki apartman duvarı ise tam da yeteri kadar uzakta olduğu için sanki insanın bakışını kesmez, aradaki deniz kişiye şehrin keşmekeşini bir an olsun unutturur.

Kemeraltı ve Alsancak'ın yaya yollarının dışında kentin sokakları neredeyse tamamen taşıtlara teslim edilmiştir. Türkiye'deki özel otomobillerin sayısının hızla artmasıyla beraber kentlerde artık yalnızca sokakların tamamı değil kaldırımlar da taşıtların yürümesine ve parketmesine ayrılmıştır. Bir statü göstergesi olarak otomobil toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmiş, yayalara karşı olan üstünlüğü ve geçiş hakkı her yerde tescillenmiştir. Kentlerdeki vuruksuz, çiziksiz ve temiz otomobillerin hallerine bakıldığında bunların sahipleri için önemi dünyadaki diğer örneklerle karşılaştırılamayacak kadar yüksektir denebilir. Öte yandan yoğun trafik tehdidi altında dar sokaklardan ve daha da daralan kaldırımlardan yürümeye çalışmak maddi ve manevi işkence gibidir. Ancak en ürkütücü durumlar hızlı trafik ve otoyolların yaya güzergahları ile karıştığı yerlerde ortaya çıkar. Karayolu ağları kentin içine ve çevresine doğru yayıldıkça birçok mahalle ve köy kendini bir anda double yolların veya otoyolun kıyısında bulabilir. Bu durumlarda bariyerler, yüksek çitler, refüjlerdeki korkuluklar, üst geçitler ve diğer önlem ve öneriler ise en azından bir süre kimse tarafından ciddiye alınmaz. Kentin fotoğrafçısı için ise böylesi otoyol kenarları, hızlı taşıt trafiğinin bariyersiz ve kaldırımsız aktığı yol boyları, açık ve sahipsiz alanlar bırakarak daha ilginç görüntüleri sunar. Böylesi gri alanlar, boş arsalar ve trafiğin işaretsiz aktığı mahalle kenarları insana sanki kentin sınırına geldiği hissini verse de, daha da dışarıda yeni bir 'çevre yolu' muhakkak vardır, veya planlanıyordur. Türkiye kentlerindeki bu çevre yolları halkalar halinde dışarıya doğru genişleyerek yakın gelecekteki büyükşehir'in sınırlarını belirler: buralar eskiden bostandı.

Biraz daha farklı bir durumu, İzmir'in kuzeybatı yönündeki Gediz nehrinin deltasına ve sulak alanlarına doğru büyüdüğü yeni yerleşim alanlarında izlemek mümkündür.

Yakın geçmişe kadar uçsuz bucaksız düzlükler ve bataklıkların uzandığı bu alanda bugünlerde pelikanlar, flamingolar, martılar, binlerce su kuşu ve diğer canlılar artık yüksek apartmanlar, rezidanslar, otoyol ağları, katlı kavşaklar ve sanayi siteleri ile iç içe geçmiştir. Kuşların göç yolları üzerindeki en önemli duraklardan birisi olan bu alanın, küresel ısınma ile beraber yükselecek olan denizlerden etkileneceğini, insan yerleşimi için gelecekte sorunlu olacağını kestirebiliriz. Şu sıralarda yüksek apartmanların birkaç yüz metre açığında, sığ denizin içinden İzmir'in meşhur midyelerini, ve yurtdışına yollanan diğer kabuklularını yaz kış toplayan ekipler ve yanlarındaki tekneler her gün ufukta bir çizgi olarak belirip kayboluyor.

DENİZ

Sınırlar söz konusu olduğunda denizin doğal olmaktan çok mülki/milli bir engel teşkil ettiğini öne sürebiliriz. Bir kartografi geleneği olarak denizlere isim vermek, görünürde denizin çevreleyen kıyıların ve adaların özelliğini, peyzaj ve coğrafyasını dikkate alır. Bir bakıma bir denizin paylaşılan kıyılarında milli farklılıklardan çok kültürel yakınlıklar olduğu söylenebilir. Çoğu zaman İzmir'in ve Ege kıyılarının politik olarak farklı olduğunu iddia eden klişe bundan da etkilenmektedir.

İzmir körfezini çevreleyen tepeler, düzlükler ve Gediz deltasının karakteri Ege'deki adalarda ve Yunanistan anakarasında da tekrarlanır. Eğer denizin kara ile buluştuğu yerdeki silüete dair bir 'coğrafi bilinçdışı' var ise, bir İzmirli Pire limanına yaklaşırken veya Atina havaalanına inerken kendini adeta evinde hissedebilir. Bu cümleden olarak, Sakız adasının kıyıları ve adanın ortasında kuzey-güney doğrultusunda dizilen dağları Karaburun yarımadasını kopyalar, İzmir körfezini çevreleyen bir kısım çıplak tepeler ise Pire'dekiler ile aynı ailedendir. Benzer bir şeyi, örneğin, Baltık Denizi için söylemek mümkün olabilir. Doğal bir görünümün ve peyzajın karşısında hissedilen yakınlıkların San Petersburg, Talinn, Danimarka, Finlandiya ve İsveç kıyılarında da mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Milli, politik ve kültürel sapmaların, olağan tarihyazımının doğa karşısındaki acizliğinden kaynaklandığı iddia edilebilir. Öte yandan Pasifik'teki bütün 'ada halkları' milyonlarca kilometrekarelik denizde beraberce guruplanıyorsa, bu teoriyi gözden geçirmek gerekir.

İzmir körfezine kentin birçok noktasından ulaşılabilir. Bu bakımdan kentin denizle olan ilişkisi birçok Avrupa ve Amerikan kentinden daha kuvvetlidir. Bunda iklimin ve

denizin kıyısındaki yavaş trafik akışının etkisi olmakla beraber oldukça ehlileşmiş, fazla korkutmayan ve fırtınalarda pek kabarmayan bir iç deniz olmasının önemi büyüktür. İnsanlar deniz kıyısına irileşmiş bir Akdeniz kasabasında görülebilecek bir çeşit ‘deniz manzaralı, nispeten ağaçsız kent parkı’ muamelesi yaparlar. Öte yandan bu iç denizin uzamı, karşıdan karşıya yapılabilecek en fazla yarım saatlik bir vapur yolculuğu ile sınırlıdır. Şehir ise bu denizi çepeçevre kuşatan bir anfitiyatroya benzer.

Denizin suyu on yıldan fazla bir süredir kendini temizlemekle meşgul gibi görünüyor. Uzun yılların kanalizasyon ve fabrika atıklarının verdiği koku sıcak yaz aylarında tekrardan belirse de şimdilerde azalmaya başlamış, denizin rengi artan oksijen miktarı ile normale dönmeye yüz tutmuştur. Buna rağmen İnciraltı ve Bostanlı arasında çekilen düz çizgiden içeri kalan kısımda ticari balıkçılık hala yasaktır. Bugün genç veya ortayaşlı bir İzmirli’nin körfez ile ilgili anıları bahsedilen deniz kokusu ve çamursu-kırmızımsı bir suyu barındırır. Bu su, gelen giden gemilerin artmasıyla beraber kenti dünyaya bağlayan bir iletken olarak görülür. Ancak yüz yıl öncenin fotoğraflarıyla karşılaştırıldığında, denizin üzerindeki yüzlerce teknenin yerini bugün birkaç büyük konteyner gemisi, birkaç feribot ve yolcu gemisi almıştır. Ticaretin hacmi artmışsa da bir seyirlik olarak yoğun deniz trafiği ve liman faaliyetleri, diğer liman kentlerinde olduğu gibi, geriye çekilmiştir.

Öte yandan körfezin batıdaki girişinde Gediz deltası yakınlarındaki dalyanlarda Akdeniz’in diğer kıyılarında olduğu gibi pek balık kalmamış gibi görünüyor. Buna rağmen kısa ağlarla avlanan genellikle iki kişilik küçük balıkçı tekneleri bugün de bir geleneği sürdürüyor. Bu ‘endüstri öncesi’ tekneleri ve takımlarını bir kısım küçük farklılıklarla Gazze’de, Lübnan’da, Yunanistan’da, Tunus’ta, Güney İtalya ve diğer birçok Akdeniz ülkesinde görmek halen mümkün. Aslında Afrika ve Asya kıyıları da dahil olmak üzere benzer yerel pratikler, endüstrileşmiş balıkçılığa karşın dünyanın her köşesinde zorlanarak da olsa devam ediyor. Akdeniz’de gittikçe azalan balık stoklarına rağmen bu teknelerin avları halen ‘yerel gurme’ meraklılarını cezbedip böylesi balıkçılığın devamını şimdilik sağlamakta. İzmir’de ise bu av türü de, midye toplayıcılığı ile beraber, giderek Türkiye’nin doğu ve güneydoğusundan göçenler tarafından devam ettiriliyor. Bu yeni kentliler hurdacılık ve her türlü diğer ağır işte olduğu gibi zorlukla hayatlarını kazansalar da, küçük bir tekne gezici eve, mekana dönüşüyor, kentın bambaşka bir manzarasını mümkün kılıyor, biraz da olsa özgürlük hissini uyandırıyor.

BUGÜNLERDE

1980’lerden beri, özellikle de son on yıl içinde, Türkiye’nin ekonomik büyümesi neo-liberal politikalara, özelleştirmelere, kamu mallarının ve doğal kaynakların satışına ve kentlerdeki inşaat faaliyetlerine ve rantlarına havale edilmiştir. Batı ülkeleri de dahil olmak üzere bütün bunların dünya çapında da giderek yaygınlaştığını varsayarsak insan politik alanda daha sürtüşmesiz bir ortamı, yasal, denetlenebilir ekonomik kararları ve bunların kamu yararı gözeterek alınmasını bekliyor. Ancak izlendiği üzere kentlerde ve sivil alandaki çatışma noktaları adalet ve ‘kent hakkı’ üzerine yoğunlaşıyor. Refah dağılımının son derece adaletsiz olduğu bir ortamda iktidarların rolü kitleler karşısında büyük sermayeyi kollayan bir arabuluculuk rolüne indirgenmiş vaziyette. Kapitalizmin küresel eğilimleri görünürde farklı politik görüşleri, inançları (örneğin İslam) ve diğer unsurları bir ‘ekonomik gerçeklik’e ikna ederek bir krizden diğerine kadar kendini idame ettirebiliyor. Gezi isyanı ve Occupy gibi bazı aydınlanma anları dışında entellektüel ve yaratıcı işgücü ise çoğu zaman bu süregelen durumun istemeden de olsa işbirlikçileri haline dönüşüyor. Parti ideolojilerinin içi boşalmış söyleminde siyaset, gaspedilen kamu kaynakları ve müştereklerden çok güvenlik, göçmenler ve ırkçılık üzerine kuruluyor, gelecek vaatleri zaten kamuyu soymuş olan sermayenin yaratacağı varsayılan istihdam üzerinde duruyor.

Saskia Sassen, dünyanın büyük kentleri söz konusu olduğunda, mevcut durumu ‘de-urbanization’ (kentsizleştirme) olarak tanımlıyor. Bu şehirlerde, kentın tarihini yazan ve kozmopolit karakterini oluşturan kitleler/halklar/guruplar dağılıp şehri terkederken, yatırım araçları olarak yüksek binalar, ofisler ve rezidanslar mekanı işgal ediyorlar. Böylece kentte yaratılan kibarlaşmış zenginlik bölgeleri, orta gelirlileri ve yoksulları zaten dışarıda bırakıyor. Son yıllarda bu dönüşümlere kenarından da olsa eklenmek isteyen iktidarlar ve yerel yönetimler, sınırlı bir kesim için üretilecek olan refah ve rantın kentleri topyekun kalkındırabileceğini düşünüyor. Kent politikaları ve kararları, sadece gayrimenkul yatırımlarını ve rantı cazip hale getirmeye çalışan bu neredeyse tartışmasız ‘ekonomik doğru’ dışında kamu yararının ne olması gerektiğini tamamen gözardı ediyor. Türkiye’deki kentlerin yönetimi, en düşük sürdürülebilir düzeyde ulaşım, altyapı ve diğer fiziksel gerekliliklere kaynak yaratmak üzere üretilen ve satılan kent arsalarına, dolayısıyla da bütçe kararlarına ve gelir-gider hesaplarına dönüşmüş vaziyette. Bu durumun 1950lerden itibaren köyden kente göç sırasında gecekondulara terk edilen kent parçalarından daha iyi

bir çözüm ürettiğini iddia etmek biraz zor görünüyor. Yoksulların hak iddia ettiği kamu arazileri ve/veya uluslararası sermayenin yatırım olarak parasını parkettiği yeni mimarlık daha kaliteli bir kent yaşamı üretmiyor. Durumun hukuki boyutuna gelince: yoksulların gaspettiği ve sonradan tapusunu alıp üzerine apartman yaptığı kent parçası, iktidarın kentliye danışmadan satışa çıkardığı kamu arazisinden daha fazla yasadışı gibi görünmüyor. Şu anda özellikle İstanbul’da ve Türkiye’nin başka kentlerinde hükümet ve yerel yönetimler tarafından uygulanan stratejinin, kent merkezini temel ihtiyaçlardan mahrum bırakarak yoksulların boşaltmasını sağlamak, sonra da müteahhitlere muazzam kar akıtmak üzere devretmek olduğunu söyleyebiliriz

Bütün bu tartışma sonunda akla ilk gelen soru şu: Kent kime ait? İzmir ve diğer Türkiye kentlerindeki güvenliki siteler dışında kamusal mekan, kullananlar tarafından sahiplenilmiyor. Bu durum yoksul ve orta sınıfların paylaştığı kamusal alan için de geçerli. Ortak kullanılan alanlardan duyulan hoşnutsuzluk, yerel yönetimin verdiği yetersiz servisler ve otopark olarak işgal edilen sokak, cadde ve kaldırımlar ile de perçinleniyor, şehirde yürümek ve soluk almak zorlaşıyor. Artan tüketim ve bununla beraber artan çöp yığınları işi daha da zorlaştırıyor. Türkiye gibi bir kısım tüketim kalıpları ile yeni tanışan geleneksel toplumlarda kent mekanı bundan fazlasıyla etkileniyor. Yakın geçmişe kadar file ile pazara giden, tencere ile sütünü alan ve eski gazetelerden kesekağıdı yapan toplum, atılan herşeyin eskiden olduğu gibi doğaya karışacağını ve yokolacağını varsayıyor. Böylesi bir kırsal bilinçaltı yanında, eğer evde (ve otomobilde) istenmeyen her şey sokağa bırakılıyorsa bunun arkasında daha karamsar bir hayal kırıklığı, yaşanan yer ile ilgili hoşnutsuzluk, kent mekanı paylaşanlar arasında bir güvensizlik ve problemlili çocuklara özgü davranış bozukluğu sezmek mümkün olabilir. Bunlar, Türkiye’nin bugünkü gergin ve toplumsal olarak bölünmüş ahvalinde daha geçerli açıklamalar gibi görünüyor, kamusal mekan empati ve dayanışmanın aradan çekildiği yer olarak ortaya çıkıyor. Sosyal adaletsizliğin açıkça görünür olduğu kentlerde kamusal mekana karşı bir boşvermişlik varsa da, homojen gurupların paylaştığı mahalle aralarında, sokaklarda ve apartman çevresinde gelişen muhabbetli ve dayanışmacı bir ahvali de teslim etmek gerekir. Buralardaki destek ve dayanışma akrabalık, hemşehrlik, dindarlık vb. eksenlerinde gelişir, ancak bunun yanında İzmir’de kişinin anonim kalacağı kentsel mekan gerçek anlamda kozmopolit bir çeşitlilik göstermez. Bütün bunlara rağmen İzmir bazı gelişmekte olan dünya kentleriyle karşılaştırıldığında tamamiyle bölünmüş ve ayrılmış bir kent değildir, farklı

zenginlik bölgeleri arasındaki geçişler yumuşak, suç oranı düşüktür.

Öte yandan kamusal mekanın yozlaştığına işaret eden başka göstergeler de var. Bir kente ait olmanın kişinin kimliğinde önemli yer tuttuğu zamanlardan, artık kentın ve çevrenin biçimlenmesi konusunda verilen kararların kayıtsızlık içinde kabul edildiği zamanlara geçildi. Yerel yönetime talip olanlara dört yılda bir kere oy vermekten başka bir müdahalesi olamayan kalabalıkların acizlik hissiyatı, Türkiye’de demokratik ve katılımcı pratiklerin hayata geçirilemediğinin kanıtı. Türkiye ve yerel yönetimler görünürde zenginleştikçe, kentlilerin birinci elden yaşadıkları çevre konusundaki söz hakkı eksiliyor, kamusal alanı sahiplenmeleri güçleşiyor. Buna ek olarak ülke ve kentın değişik bölgeleri arasındaki nüfus hareketlerini de saymak mümkün. Türkiye toplumu daha fazla ayrıştıkça, Müslümanlık, milliyetçilik ve etnisite etrafında oluşan dayanışmalar daha yaşanması bir kent üretmiyor. Kişinin yaşadığı yakın çevrenin en basit problemleri siyasi parti politikalarına havale edildiğinde, kentler feodal-mafyavari yönetimlere devrediliyor, hizmetler ise oy avcılığı için dağıtılan rüşvetlere dönüşüyor. Yönetimler, müteahhitler, taşeronlar, mülk sahipleri, ticaret erbabı ve en küçük çıkarıcılar zinciri içinde yukarıdan aşağıya örgütlenen kent ekonomisi sonucunda kentlerin planlı gelişimi kurban ediliyor. İzmir ise yerel yönetimi sayesinde biraz daha şeffaf pratikleri uygulasa da, Türkiye’deki inşaatla kalkınma politikalarına ne kadar direnebilir bilinmez.

Bugünlerde İzmir’in yerinden pek kıpırdamayan kent hayatına heyecan getiren, kültürel olarak kenti zenginleştiren gurup Türkiye’nin farklı yerlerinden gelen üniversite öğrencileri gibi görünüyor. 2013 Gezi isyanı sırasında bu öğrenciler, yerleşik muhalefet olarak sendikalar, sol guruplar ve milliyetçiler ile beraber sokağa döküldü. Üniversiteliler özellikle Bornova ve Alsancak’ta kent nüfusunun yaş ortalamasını düşürüyor, kendini yeni tüketim kalıplarına pek fazla kaptırmamış, zihni olasılıklara açık, gelecekte umutlu muhalif bir orta sınıfın bugün de var olduğunu kanıtıyor.

Öte yandan insan, nüfusu dört milyona yaklaşan kentte farklı dillerin konuşulmasını, insan çeşitliliğın artmasını bekliyor. Böylesi bir durum Suriye’deki savaştan da önce Basmane’deki oteller bölgesinde görüldü, sokaklarda çeşitli Afrika, ve biraz da Ortadoğu dilleri konuşulur oldu. En yakın Yunan adalarına ve oradan da Avrupa’ya göçmek için bekleyen bu guruba 2014 yılından itibaren çoğunluk Suriye’liler de eklendi. Biraz pahalı, ucuz ve en ucuz

oteller duruma uyum sağladılar, dükkan tabelaları değişti, lokanta ve kafeler adeta birer iletişim merkezine dönüştü, konfeksiyon mağazalarının vitrinlerinde can yelekleri pazarlanmaya başladı. Ege denizindeki uğursuz kazalar ve ölümler sonucunda Türkiye'deki ana akım medya konuyu vicdan ve bir memleket meselesi olarak görmeyi reddetti, kaçakçılarının önemli bir kısmı TC vatandaşı olmasına rağmen bu toplu ölümler adeta dünyanın başka bir köşesinden ulaşan habermiş gibi ele alındı. Bu gazetecilik fiyaskosu ve etik çöküntünün sebebi, 2,5 milyon Suriyeliyi 'misafir' eden iktidara yaranmak, veya zaten de milli bir gurur kaynağı olarak Türkiye'nin üzerine düşen insanlık vazifesini fazlasıyla yerine getirdiğini varsaymak gibi görünüyor. Bunun yanında birkaç yıldır Avrupa Birliği ve Türkiye arasında mali bir pazarlık unsuru olan Suriyeli mülteciler konusu, Türkiye Cumhuriyeti devletinin bir çeşit aracı-organizatör gibi kullandığı koza dönüştü. İzmir'de sokaktaki aracılık kurumu ve mülteci ekonomisi ise yabancı basın tarafından (ör. New York Times, The Guardian) yakından takip edildi. 2015 yılı ortalarında Basmene sokaklarında göze çarpan karakterler, ellerindeki birden fazla cep telefonu ile Türkçe ve Arapçayı iyi konuşan gençlerden oluşuyor. Arada sırada geçen pahalı bir otomobilin içindeki karanlık birkaç figür ve yine arada dolanan polis otomobilleri hem arızı bir durumun hem de yasaların ve asayişin işaretini belirliyor. Meteorolojiden lojistiğe, Çin malı lastik botlardan tek kullanımlık motorlara, güvenlik güçlerinden balıkçılara kadar her farklı parametreyi gözeten bu geniş organizasyon şimdilik İzmir'I terk etmiş görünüyor. Bu arada Anafartalar caddesinin sonuna kadar yürüyüp Basmene garına doğru dönünce 1926da Atatürk'e olası suikastin planlandığı otel karşımıza çıkıyor.

Karanlık zamanlarda yaşıyoruz. İlk gençliğimle karşılaştığımda (yaklaşık 40 yıl öncesi) ortalama bir Türkiye vatandaşı görünürde daha iyi şartlarda yaşıyor, daha iyi bakılıyor, yaşam standartları yükseldi, vs. Ancak o zamanın tüketim eğilimlerinden habersiz nispeten kapalı toplumu bugün birdenbire kendinden geçti, adeta yeni bir dünya açıldı önünde. Bu gibi durumlarda insan hafızası erozyona uğruyor, biyolojik bilinçaltı bile bedeni ve ruhu doyurmanın nerede durması gerektiğini unutuyor: Evler büyüyor, bedenler yağ biriktiriyor. Eskilerin kalender yaşamı ve makul gelenekler uzaklarda bir anı olarak taşrada bırakılıyor, daha fazla insan köyünü terk ediyor. Bugün doğadaki ve dünya üzerindeki konumunu şaşırılmış benzer geleneksel toplumlarda ahlaki ve politik muhakeme yozlaşıyor, toplumsal dayanışma hali yakın aile ve akrabalar, cemaatler ile sınırlanıyor. Toplumsal ilişkilerin, çalışma koşullarının, üretimin ve dayanışmanın

biçim değiştirdiği dönemlerde Türkiye gibi diğer benzer ülkelerde de bir zamanların laik modernlik utkusu tamamen başarısızlığa uğradı. Bütün bu durum sokakta kurulacak iletişimi, empatiyi baltalıyor. İnsanların ana dili, sokağın dili bile kekeleyor, 'araç' ve 'cihaz' gibi abuk kelimeler ve bir çeşit 'pazarlama Türkçesi' kentteki diyalogların neredeyse tümüne hakim oluyor...

ARA: GEÇMİŞ VE ŞİMDİ

Eğer taşra sakininin kötücül karakterinden bahsedeceksek, bunun büyük entrikalar ve uzun vadeli hesaplardan çok, basit biçimde, komşunun malına el koyma planları üzerine yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Yüz yıldan uzun bir zaman önce Osmanlı topraklarında olan buydu. Öte yandan yoksulların hayırseverliğinin dünyaya yayıldığını, en yoksulların ellerinde ve avuçlarında olanı paylaşmaya herkesten daha yatkın olduğunu iddia edebiliriz. Kahire, İskenderiye, Beyrut, Kudüs, Şam, İstanbul, Selanik veya İzmir'de halkları, sosyal sınıfları dayanışma duygusu içinde uzun süreler birarada tutan hassas dengeler bundan besleniyordu. Doğaldır ki eli biraz para görenler, mahalleden taşınıp kibarların arasına yerleşiyordu.

Milliyetçiliği eğer her yönüyle itham etmek gerekiyorsa, ki doğrusu budur, uluslara topyekun atfedilen özellikler de toptan çöp hükmündedir. Bu konuda en güvenilir kaynaklar bir ulus inşa etmek üzere yazılan resmi tarih tezleri ve bunların günümüzdeki uzantıları olarak kullanılan milliyetçi hezeyanlar ve nefret söylemleridir. İşte bu yüzden bireyin ruhunu anlamak üzere yıllarca çalışan Freud, Yahudilerin maneviyatı üzerine bir arkeoloji çalışmasına girişmiştir. Eğer bir halkın kolektif bilinçdışı var ise o zaman kitlesel histeri de mümkün olabilir.

Türkiye cumhuriyetinin 90 yıllık tarihi, Freud'un 'Musa ve Tektanrıcılık' kitabında bahsettiği semptomlar ile benzerlik taşıyan kitlesel bir nevroz haline tanıklık eder. Gündelik hayatta karşılaştığımız reflekslerin ışığında bakılırsa, ulusun bilinçdışında kalan her ne ise tekrarlar ile yüzeye çıkar, milleti rahat bırakmaz. Biraz karamsar bakarak Osmanlı'nın caniyane icraatlarını oldukça gerilere götürsek de, modern Türkiye'nin 'ilk günah'ı Ermeni Soykırımı ve bunun (bugüne kadar) resmi ağızdan külliyen reddi gibi görünüyor. Bu katliamı planlayan, başlatan ve mazur gösteren kadroların bir kısmının genç Türkiye Cumhuriyetine eklendiğini, ve bunların yarattığı zehirli nefret ve zenofobi söylemlerinin siyasi alanda ve halk arasındaki takipçileri tarafından sıklıkla ve açıklıkla dile getirildiğini hala daha gözlemlemek

mümkündür. Boydan boya yürüdüğümüz İzmir'in Talatpaşa Bulvarı'nın ismi, bir dil sürçmesi gibi, zikrettiği şeye ulaşabilmek için hatırlatma ve yorum gerektirir. Aradan geçen nesiller boyunca bulanıklaşan hafıza sonucu Talat ile şairlerin, yazarların ve diğerlerinin isimleri arasındaki farkı şehrin caddelerinde dolaşarak anlamak zordur. Ermeni Soykırımı'nda 'kötülüğün sıradanlığı'nı belki de bastırılmış ve horlanmış bir çocuğun intikamcı ruh haline benzeterek açıklamak mümkün olabilir. 'O günkü şartlarda' ve 'hafifletici sebepler gözönüne alındığında' Osmanlı resmi kadroları, valiler ve bunların harekete geçirdiği çeteler cinayetin hesabını vermeyeceklerini varsayıyorlardı. Nüfusun arındırılması sonucu mülkün ve servetin el değiştirmesi ise yegane sebep olmasa da arzulanan bir sonuç idi.

Bütün bunlar görünürde Türkiye vatandaşlarının önemli bir kısmının eskiden bu topraklarda yaşayan insanların bazılarından kalan işaretler karşısında neden içten içe eza çektiğini, bunların neden puslu bir geçmişin hayaletleri olarak durduğunu belki açıklayabilir. Belki de bu elemin işaretlerini, arkeolojinin Anadolu'daki serüveninde aramak gerekebilir. Uzun zaman boyunca define avcılığının mekanı olarak görülen arkeolojik ve tarihi yerleşimler, yeni sakinleri tarafından aşına olunması zor, tamamen unutulması ise çok zor olan, geçmişini sürekli hatırlatan mekanlar olarak duruyorlar. İnsan uzun Osmanlı yüzyılları boyunca bunun böyle olmadığını, gayrimüslim komşuların bu yapıları çok uzun zaman önce inşa edenleri cismen temsil ettiğini, kiskanılacak yetenek ve becerileri ile bunu kanıtladıklarını düşünüyor.

Kaba bir genelleme ile insan Müslüman-Türk (erkek) öznenin, çocukluğunda çokça şımartılmış, ama aynı zamanda iradesi sıklık ve şiddetle baba gibi bir otorite tarafından berelenmiş, önceden kestirilemeyen bir kişilik olduğunu ileri sürebilir. Bu tutarsız ilişkiler arasındaki gidiş gelişler nesiller boyunca sürmüş, sonunda kendisi de aynı kalıptan çıkma otorite figürü karşısında tekinsiz, fakat itaatkar görünen kişilikler yaratmışa benziyor. Toplumsal alanda politikacı-lider kılığına bürünmüş otoriter baba figürüne gizliden duyulan güvensizlik, ya kendinden emin olmayan ama uysal ve bazen sapkın kalabalıklar, ya da 'devlet düşmanı asiler' yaratıyor. Türkiye'deki son derece kutuplaşmış politik atmosfer içinde 'tartışma'yı karşılıklı yargılama ve suçlamalar belirliyor, ağır baskılar altında barışçıl gösteriler, uzlaşma ve birarada yaşama imkanları, kısacası demokratik kültürün yerleşmesi imkansız hale geliyor. En tepede her özgür fikir ile çatışmalı otoriter dünya görüşü ve memleket tahayyülü, bulaşıcı olmaya

yatkın bir biçimde aşağılara doğru kayıyor. Bugün bu son derece tekinsiz ve nevroitik kalabalıkların hüküm sürdüğü yerde insanlar bilinçaltı ve ego arasında bir yerlerde bir gün 'baba'nın gazabının en itaatkar çocuklarına doğru döneceğini, Taksim Gezi parkında evlatlıktan reddedilenlerin akibetine uğrayacaklarını seziyorlar.

Bu durumda batıda uzun yüzyıllar dolaşımında olan "Korkunç Türk" imgesi kitlesel katliamlar meselesini kolaylıkla açıklayamıyor, aynen Germen, Slav despotlukları, veya Kamboçya, Ruanda veya Müslüman barbarlıklarının yakın geçmişte açıklayamadığı gibi. Resmi veya gayri-resmi tarih tezleri, özel durumlar ve hafifletici sebepler bir yana bırakıldığında insan iktidarların vahşetini ve buna yataklık eden kitlelerin kana susamışlığını nasıl açıklayabiliriz? Bugün 'özgür dünya', 'demokrasi' veya 'İslam' adına devam eden haklı-haksız savaşlar bir yana konduğunda, Anadolu'da günümüze kadar süren kan banyosunu nasıl açıklayabiliriz? Dünyanın bu taraflarında insan hayatı neden bu kadar ucuz? Kitleler Sivas, Maraş, Çorum'da ve diğer geniş haliyle İslam dünyasında linç çetelerine nasıl dönüşürler? Bu guruplar kendilerini bir anda vahşi çetelere dönüştüren 'hassasiyetler'i nasıl edinir? Arap ayaklanmalarının kısa tarihini olan bitenle nasıl karşılaştırabiliriz? Mısır'daki polis şiddetini, ve aynı cümleden olmak üzere Türkiye'de başkaldıran kalabalıklar üzerindeki gaddar polis tepkisini nasıl açıklayabiliriz? Aynı şekilde Afganistan, Irak ve Suriye'de ölen milyonların hesabını kime sormak gerekir?

SONUÇTA

Bu deneme için bundan yaklaşık dört yıl önce notlar almaya başladım. Kentler söz konusu olduğunda geçen zamanın o kadar da önemli olmayacağını düşünüyor insan. Ancak Türkiye'deki şehirler için durum pek böyle değil. "Kentsel dönüşüm" diye dayatılan şeyin ne olduğu oldukça belirsiz; en büyük fırsatçılığın devlet eliyle yapıldığı, ancak her mülk sahibinden farklı ölçülerde fırsatçı kişilikler yaratan, bunu yaparken de aslında kenti daha yaşanılmaz kılan bir süreç gibi görünüyor. Türkiye kentleri artık iş makinalarına, hafriyat ve beton kamyonlarına, inşaat molozu ile doldurulan kıyılarına ve orman arazilerine, geçilemeyen sokaklara, yürünemeyen kaldırımlara ve sürekli bir inşaat gürültüsüne kurban edilmiş izlenimi veriyor, ve rasyonel bakıldığında bu sürecin sonu görünmüyor. Bu aldatici kalkınma hamlesi, kentteki yaşam kalitesinin yeni binalardan çok solunan hava ile, nefes alacak yeşil alanlarla, sakin sokaklarla, sokakta ve meydanda birbirine iki çift laf söyleyebilecek yabancıların karşılaşmaları ve benzer nimetler ile ilgili olduğunu görmezden geliyor.

Biraz dikkatli bakınca İzmir de dahil olmak üzere Türkiye kentleri sokaktaki karşılaşmalarında birbirini anlamayan, pek anlamaya da gayret etmeyen, hemşehri dayanışmasını çoktan unutmuş, topluluk içinde dili tutulmuş, en temel insani hissiyatlarda buluşmakta zorlanan kalabalıkların sanki zorunlu olarak birarada yaşadığı yerlere benziyor. Türkiye toplumunun kırsal ve kentsel geçmişi, mizahını ve vicdani hasletini düşününce, insan bu durumun bir vakit tersine döneceğini umuyor. Ancak bugünkü zehirlenmiş sosyo-politik ortam, kişilere ve kurumlara güvensizlik üzerine dayanan kamusal alan, daha çok bekleneceğine işaret. Bunun yeni bir olgu olduğunu, dünya üzerinde eşitsizliklerden ve adalet duygusunun kaybindan da beslendiğini varsayabiliriz.

Görülüyor ki Türkiye ve İzmir'in yüz yıllık tarihine bakarak geliştirmeye çalıştığım bu söylem birçok şeyi dışarıda bırakarak oldukça karamsar bir görünüm oluşturuyor. Bunun bugün Türkiye'de demokratikleşmenin ve özgürlüklerin sekteye uğramasından, karanlık bir geleceğin bu ülkeyi beklemesinden kaynaklandığını varsayabiliriz . Diğer geleneksel toplumlarda ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi yukarıdan aşağıya bir modernleşmenin/ batılılaşmanın geldiğimiz koşullarda başarısızlığa uğradığını söyleyebiliriz. Fakat diğer sömürgecilik sonrası toplumlarla karşılaştırıldığında Türkiye'nin moderleşme serüveninin çok daha eskilere kadar gittiğini, birçok bakımdan çok umutlu olduğumuz yakın geçmişte küresel bir erozyonun da bu mevcut duruma katkı sunduğunu varsaymak mümkün. Geç kapitalizmin ve neo-liberal ekonomilerin Batı Avrupa ve Kuzey Amerikada ortaya koyduğu görünüm, dünya çapında ayrılmış etnik kimlikler, milliyetçilikler ve dine dayalı nefret söylemlerini ortaya çıkardı. Farklı eşitsizliklere karşı gösterilen bireyci tepkiler ve kişisel çıkarları gözetken tekil çabalar, tüm dünyada, fakat özellikle üçüncü dünyada, toplumsal bağların çözülmesine ve zor kazanılmış bir nebze etik ve demokratik değerlerin de yozlaşmasına yol açtı. Bu durumun aynı topluluğun bireyleri arasındaki iletişim yollarını baltaladığını, empati kurmanın zorlaştırdığını belirtmek gerekir.

EK: FOTOĞRAF

August Sander'in 20. Yüzyıl başındaki kapsamlı fotoğraf çalışmasından bu yana birçok fotoğrafçı ve sanatçı, ürettikleri görüntülerde 'tip'lere odaklanmış, arkeolojide olduğu gibi belirlenmiş bir türün farklı örneklerini galeri ve müzelerde yan yana sergileyerek sanat yapıtının 'karşılaştırmalı bilgi'yi içselleştirebileceğini ortaya

koymuşlardır. Sander'de portreler üzerine yoğunlaşan bu tipolojik yaklaşım, Bernd ve Hilla Becher'in çalışmalarında endüstri yapılarına ('endüstriyel arkeoloji'), diğerlerinde ise ise farklı mekanlara ve nesnelere yoğunlaşmıştır. Bilimsellik iddiası olmasa da, böylesi bir strateji fotoğraf görüntüsünü oluşturan parametreler ve seçilen örnekler konusundaki değişkenlerin kontrolü sayesinde sanatsal bir bilme biçimini hedefler. Kentin fotoğraflı atlasının da benzer örneklerin derlenmesi yoluyla yapılabileceğini öne sürebiliriz. Buradaki tipoloji çalışması da ister istemez fotoğrafa ait teamüller (ve klişeler) ile kentteki temalar-türler arasında gidip gelir. 'Kentin arkeolojisi' katıksız belgesel fotoğraflar üretmeyi gerektirir. Ancak 'belgesel fotoğraf' kavramının gerçeklikle olan bağı kurulabilir, içi hala doldurulabilir mi, orası belirsiz görünüyor. Tarihsel olanın tipolojik kategorileri enlemesine kestiğini düşünebiliriz: Arkeolojik buluntu kendi zamanının ötesinde bir anlam kazanır. Tipolojide fotoğraflar ise --teorik olarak-- ne gösteriyorsa odur, ta ki kendileri arkeolojinin nesnesi olana kadar. Yani fotoğraflar konusunda iddialı olmamak gerektir. Yüz yıl öncesinin kordonu, imgenin, o güzel kıyının arkasında yoksulluğu, husumetleri, çatışmaları ve katliamları saklar. Bu çalışmada umut vadeden şey, bir 'tür'ün farklı örnekleri yan yana durduğunda, karşılaştırmalı bir biçimde ortaya çıkan bilginin kenti --en azından bir dönemini-- kapsama olasılığıdır.

Herşeyi kapsayan bir ansiklopedi (ör. wikipedia) ve aynı fikrin uzantısı olarak üretilen 'kentin ansiklopedik bilgisi'nin (ör. Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi) dışında sanatsal bakışı, kent deneyimini, öznel bir geçmişi ve kente ait olasılıkları ele alan bir yaklaşım ise farklı bir panorama çıkarabilir. Ortaya çıkacak olan ifadenin nesnel görünmesi ve bir başvuru kaynağı olması ise bu bağlamda en anlamlı problemi oluşturmuyor. Kent ve mahalleler, semtler hakkında yapılan sözlü tarih çalışmalarının, kişisel deneyimler ve (yanılabilen) hafıza ile ne kadar şekilleniyorsa o kadar da biricik ve zengin olduğunu söyleyebiliriz. Kentin bu yolla 'yeniden üretimi' sadece kentsel mekânın ortak biçimlerini değil, aynı zamanda temsili nesnelere, detayları, ağaçları ve biraz da ileri giderek kent sakinlerini de kapsamlı diye düşünmek gerekir. Bu çalışmanın bazı bakımlardan sözlü tarih çalışmasına benzediğini, bellek kalıntılarının zaman içinde dönüştüğü biçimler aracılığı ile toplandığını söylemek mümkün. Aynı zamanda kentin farklı yerlerinde tekrarlanan bir örüntünün fotoğrafları, veya bir yürüyüş güzergahı üzerinde aynı yöne bakarak oluşturulan görüntülerin birleştirilmesi bu kitaptaki montaj biçimlerini açıklayabilir. Bu fotoğrafların aynı zamanda sıklıkla bir çeşit mesafeli duruş ve yabancılaşma hissiyatı uyandırdığını da söylemek mümkün. Bunun, nesnellik adına yapılmadığı

gibi, bir çeşit dikizcilik olduğunu varsaymak da zor diye düşünüyorum. İçten içe aslında kentlilerin de etrafına biraz yabancılaşmış, birbirlerine teğet geçerek dağınık bir topluluk oluşturduğunu düşünebiliriz.

References / Kaynakça

1. Gaston Bachelard, *The Psychoanalysis of Fire*, Beacon Press, N.Y. 1987
2. Marjorie Housepian Dobkin, *Smyrna 1922: The Destruction of a City*, Newmark Press, 1989.
3. Arnold Toynbee, *The Western Question*, Constable and Company LTD, London 1922
4. Fernand Braudel, *The Structures of Everyday Life*, Phoenix Press, London 2002
5. Luigi Cavalli-Sforza, *Genes, Peoples and Languages*, University of California Press, 2001
6. Saskia Sassen, *The Global City*, <http://www.saskiasassen.com/pdfs/publications/the-global-city-brown.pdf>
7. Eric Hobsbawm, *On History*, Abacus, London 1999(p.269)
8. Marshall Berman, *All That is Solid Melts Into Air*, Verso Books, 1999 (p.232)
9. See Sibel Bozdoğan, *Modernism and Nation Building*, University of Washington Press, 2017
10. Saskia Sassen, *Who Owns Our Cities*, <http://www.theguardian.com/cities/2015/nov/24/who-owns-our-cities-and-why-this-urban-takeover-should-concern-us-all>
11. David Harvey, *The Right to the City*, <https://newleftreview.org/11/53david-harvey-the-right-to-the-city>

"...ateş değişme arzusunu düşündürür, zamanın geçişini hızlandırmayı, tüm yaşamı sonuna, sonrasına erіştirmeyi"

Gaston Bachelard, *Ateşin Psikanalizi*

